

viikko!

(17 viikkoa).

Kertomus
Muinaistutkimuksista,
joita kesällä 1888

suoritti

Hjalmar Appelgren.

Sisältää: I. Kertomuksia muinaislinnoista Uudella-
maalla, Karjalassa, Etelä-Savossa ja Pohjan-
maalla. S. 1-131.

II. Kertomus kaivaustöistä Brahelinnassa,
Ristinän pitäjässä. S. 133-140.

1.
I. Muinaislinna

Uudellamaalla, Karjalassa,
Etelä-Savossa ja Pohjanmaalla.

1. Karjalokja Linnanmäki Tall-
näsinluona. 12 v. Tallnäsin talosta
etelään löytyy Langviken-nimisen
lahden luoteispäässä yllämainit-
tu muinaislinna. Mäkeä ympäröi
etelässä vesi, länsi- ja pohjoispuo-
rella Langvikenistä tuleva kaare-
va, veteläpohjainen laakso nimeltä
Mitonsalmi, jossa vielä miesmuistiin
on veneillä soudettu. Mäki on kah-
dessu osassa, korkeaa notko välissä. Lan-
tinen, Mitonsalmen puolinen osa on
varustettu kivivallilla. Se on salmel-
le päin länteen ja pohjoiseen melkein
äkkipohka, kaakokseen loiva. Kar-
kkuus on arviolta 15 met. vedenpinnas-
ta. Mäen päällystä on noin 75 met.
L.E. ja 50 poikkittain.

Kalli käy ainoastaan itä- eli noiton puolella ja on 8,80 met pitkä, kahdes- sa paikassa on selviä porttiantkoja, toinen 2, toinen 1,80 met. lev. Pohjois puolella on portto, jossa myös on 3,50 met. pituinen vallin kappale. Kallin leveys on ylimalkaan 2,50 met., vaan vaihtelee 1,50-4,50 meteriin; sitä on paljon hävitetty jonka vuoksi korkeus ainoastaan 0,80 met. Kivet ovat prismuuruisia niiden vahvuus on 0,40 à 1 met. (Vrt. E. Wevar. D.M. Ufhd. Aikak. IV. s. 37.)

2. Karjalotja. Pyölinmäen maki. Tallnäsön kylässä. Tämän niemimaan ^{neljän} puolella, jonka ^{idellä} puolella pää-teen perrottu Linnamäki on kokoa Lohjanjärven rannassa n. p. Pyölinmäen kylän lähellä. Ruossanpellon turp- paa yksinäinen maki, joka peittää kohti antavan matalan rannan rakesen kautta yhdistyy laajempaan metsämaahan. Maki on päällepaas- tava ^{uu} matalta päitse länsi- ja luoteis-

päästä. Päälystä on varsin pieni: ainoastaan 5,5 met. pitkä länsiluot. - itäkakoon ja 10 à 20 met poikkain. Korkeus on ehkä 20 met.

Stapäässä käy mäen kulkulan poikki 9,50 met:n pituinen, 5 m:n levyinen rau- enmut, pienikivinen vallin jäännös. Etelä- lä syyjää pitkin juoksee 40 met. pitkä suo- ra valli, joka edellisen kanssa muodos- taa suoran kulman. Tämä valli on teh- ty pienistä kivistä ja mullasta. Nuoren länsipäässä on paljon kallion mysty- roita sekä yksi portto, jossa vielä näkyy muutamia isoja kivia kivissä. Pohjois- eli koillisyyjää myöten juoksee 15 met. pituinen isokivinen valli ja väliän mat- kan päästä 6 met:n pit. jätto. Kallien ja kallioiden sulkeva pinta-ala on tavat- toman pieni: korkeintaan 30 met. p. ja 15 m. lev. (Vrt. E. Wevar. D.M. Ufhd. Aikak. IV. s. 38.)

3. Pyhäjärven kapp. Puhantinna on noin 1/2 virstaa linnuntietä Ahmon kylästä kakkoon, Ropoin Stumman virkatalon maalla.

Se näyttää olevaksi sorakumpu jota kaikkin
alla ympäröi pellot. Korkeus loivalta
kaakkoispuolelta on 41 met. Luoteispuo-
lelta 27 m. Maen päältä on ympyräi-
nen, 50 ask. pistäinsä. Koillis-itä-jalkoak-
koispuolella on pengeri. Maen päällä löy-
tyy kaksi kuoppaa. Reinholmmin mainit-
semaa muurin jäännöstä en löytänyt.

4. Pylkajärven kapp. Leikkilinna on har-
jin nokka noin 12 virstaa Ahamon
kylästä lounaslänteesen. Se on Rai-
passon ympäröimä, josta kokoa 19
met. Mäntyä kasvaa joka paikassa,
vallin jälleitä taitteita muuta ih-
misten työalaa ei täällä näy. Tä-
mäkin on Ropoin maalla.

5. Arjarvi. Simmamäki. Kuittulan
maalla on maanomistajan Maisteri
Dunckerin arvelun mukaan ollut saa-
ri, vaan on nyt niemi, joka kannaksen kant-
ta on yhteydessä manteren kanssa.
Kierteet ovat loivalaiset; pohjoispuolella

on yksi ja eteläpuolella kaksi pengertä;
mäki näyttää olevan vyörykivisarasta
muodostunut. Päältä on ympyräinen
ja tasainen 41 ja 42 met. pistäinsä. Korkeus
vedenpinnasta 19 met.

Mäki on nähtävästi ihmisten työtä, vaan
on niin rajoitettu että nyt tuskin on ki-
veä kiven päällä. Se on luultavasti ol-
lut aivan ympyräinen; nyt on itäpuolella
enemmän kuin 20 met. aukasta paikkaa,
eteläpuolella samoin 7 met. ja luoteispuo-
jällä saman verran. Pohjoispuolella
kiertää 38 met. pituinen, 2 ja 4 met. lev.
vallin jäännös. Länkipuolella on met-
tein ympyräinen 10 met:n laajuinen
kivikas, lounaspuolella on 14 m. pit.,
4 ja 7 met:n lev. vallin kappale ja kaan-
puolella 17 met:n pit. ja 2 ja 4 met:n lev.
samanlainen.

Mäki piirin sisäpuolella "huomarin
ympyräiksi" arvelusta kivijänon kes-
tä ei ole muuta jälleitä kuin 3 kiveä
eteläpuolella ja 1 pohjoispuolella joita
voisi lukea itse "ympyrään" kuulu-

viksi, sekä "Suomarin kivi ampymän" keskel-
lä. (Art. Gotthundin kokouksia.)

6. Helsinki. Nottsbacken Botbyn lahden
pohjassa. Länsipuolella kapeata Botbyn
lahdenperää on Bergsin puskholli, joka
näkyä saaneen nimensä vieressä ole-
vasta muinaisjäänjätöksestä. 200 askelta
talosta kakkoon kohoaa näet lietteises-
tä pammasta kallioinen ja metsistynyt
vuori jolle seudun ruotsalaiset anta-
vat nimen Nottsbacken (berget), "Skans-
backen ja suomalaiset "Nottsbackan
kallio". Sen korkeus veden pinnasta
on 27 met., maa- eli länsipuolelta, jos-
sa talon ja pammun välinen ajotie kul-
kee, on se matalampi, ainoastaan 11
met. Merivesi on ennen tullut vuo-
ren juurelle, saateka, nyt on samoille pai-
koin matala, maatumut useampia
kymmeniä askelaita leveä ranta, jos-
sa ^{ja kiviä, tahiä} ~~on~~ ^{tehdään} ~~paikalla~~ on paksunvettä.

Mäki on ainoastaan meren puolelta
akkiyrttä, muilla puolilla on pesälin-
nan alla pengertä. Vuoren päältä, jon-
ka pituus-suunta käy luoteisesta kakkoon,

on noin 120 ask. pitkä ja 30 ask. leveä; se on varustettu matalalla solalla kahden toipään välissä, joista luoteisin on matala, vaan kaon puolinen, eli vuoren korkein kukkula korkeampi.

Wallit ovat kaksi- ja kolmitertaiset. Pesisälinnää, joka on soikea melkein samassa suunnassa kuin vuoren päällisyys. Tä muodostaa alkunaan etkä katkeama. Toin valli, käyden ^{Kaakkaisiin} kukkulan eteläsyrtystä 20 ask. lounasta kohti, jossa vuoren laitaa seuraten kääntyy luoteiseen ja juoksee sitä suuntaa noin 50 askelta. Tämän seuraa 25 ask. vallitonta paikkaa, joka aikoinaan luultavasti on ollut vallitettu, koska alkueen jyrkkyydestä näy tarjoovan riittävää turvaa. Taas alkua noin 35 ask. pitkä epäselvä, Polj. - Pöyd. liseen käyppää vallinjäännöstä, joka vasta poljoispaässä on selvaan tuottava; sitä kattaisee nyt pieni kalliokivi. Tämän vallin jättönä ja pesälinnan pohjoisimpänä kulmana nähdään vä-

hänen, noin 10 ask. pitkä kakoa kohti jyrkkään kaartava kalliokäärä, joka aikoinaan etkä myöskin on toimittanut vallin virtkaa. Tämän puolinen valli juoksee täältä kaareissa kakoa ja etelää kohti 50:n askelen pituudelle ja loppuu saman kukkulan pohjoispuolella jonka etelävierrettä lähdimme. Tse kukkula, joka jyrkästi viettää ulospäin, ei liene koskaan ollut varustettu.

Pentkerellä pesälinnan alla ja sen eteläpuolella löytyy vielä kaksi vallin jäännöstä toistensa ulko- ja alapuolella, jotka 10 ask. päässä toisistaan pesälinnan kanssa käyvät melkein yhtäsuunnaisesti; molemmat ovat melkein 60 ask. pituisia. Vielä alempana maan pieteellä nähdään kaksi vallinta-paista, isokivistä louhikkoa, jotka ovat joko luonnon muodostamia taikka varsin aisten vallin pitkeämisen kautta syntyneet. Niistä on mainitulla pentkerellä länsipuolella

pesälinnaa yksi 60 ja 70 askelin pituinen valli, josta pieni epedistysvalli käy pesälinnan pohjoispuolelta. Muista kivirakennuksista tällä maalla on mainittaminen ryhmä isoja kivimölkkeleitä koillisella vierteellä, heti pesälinnan alla, siitä parikymmenestä askelta pohjoiseen kaksi vähäisempää ja pienempi-kivistä ryhmää sekä vihdoin 20:n askelen pituinen valli, joka päättyy etäällä kalliopatsaan puoliväliä askelta pesälinnasta pohjoiseen.

Ninkälainen vallien muoto onisäkin paikassa alkuaan lienee ollut on epätietoisista. Pesälinnan eteläinen valli näkyy olevan rakennettu viittäälle kalliolle, jonka vuoksi se nykyään (hajoitetussa tilassaan?) sisäpuoleltaan on aivan matala ja kalliion tasalla, vaan ulkopuolelta ladottu miehen korkuiseksi, pystysuoraksi muuriksi, joka leveimmältä kohdalta on 4 met. leveä.

Hämeen valli on paremmut kummallekin puolelle ja näyttää nyt vaan myskerialta, asettuneelta, noin 4 met. n levyiseltä, 1 met. n korkeiselta harjalta, joka luoteispäässä levence ja muodostaa isolla sellä kuovalle varustetun parrion. — Muut vallit ovat 1½ a 2½ met leveät ja sisältävät enimmäkseen epedentokseksi isoja (kruunakaisia) perustuksia, joiden välissä ja päällä paikottain näkyy mielenkin nostettavia kiviä. Kuten edellisestä jo käy selväksi on linnan monikertaisia valleja aikojen kuluessa paljon hävitetty. Havaitstyötä on Reinholmilla seuraava kertomus: siihen aikaan kun Wiaporin linnaa rakennettiin (1748) rakeni Potteen kartanon silloinen omistaja maaherra Bruce ja hänen kehottuksesta useat muuttine naapurit esim. Nordsjön kartanon omistaja Stambom ja Borgsin postipollari Borgström linnan tarvetta varten tilitetaita. Niinnesi mainittu vie-

ritti silloin tehtaan rakennukseen tarvittavia kiviä puheena olevan linnamaen lahdenpohjan painantavista (pohjoispuolisista) valliista.

Tarinan mukaan, joka minulle kerrottiin, olisi linna viikingien eli merirosvojen rakentama. Siinä näet kolme merijärvä, kaikki vesikiä, joista yksi rakensi linnan Botbybyn, toinen Lepoosen, kolmas Torvoosen. Toisinta rina, joka pienee oikeampi tekee ainastaan kaksi jälkimmäistä linnaa samanaikuisiksi. (Det. s. 100) Historiallisinakin aikoina näkyy tämä paikka jo aikaisin olleen asuttu. Torvoon läänin verokirjassa v. lta 1540-45 mainitaan näet Borg niminen kylä kuuluvaksi Lepoon seurakunnan Sundomin neljännessen. 1)

1) Sundomin neljännessen luettiin seuraavat kylät: Norsby, Norringsböle, Norsotjär (Norsotjär), Rasböle, Söteby (Söteby), Borg, Medlungby, Westerbjundom, Trakreby, Glucio, Grepöby, Gomböle, Håkorsböle, Rottungeby, Österstaden, Lumbergsby.

Sundom topografiasta tietää Reinholm vanhojen kertomuksen mukaan että Nordsgön maat jotka tulevat Botbyn lahden kaakkoispuolelle, ennen ovat olleet saarena ja varmaan ainakin suuri osa siitä vedestä poitettuja, joka nähdään siitä, että tilaa muurin on veroitettu kylläkin pyynnistä muuttaman ulko-kallion luona, joka nykyään on kivilalla maalla. Nordsgön ja manne-maan välissä on ollut 14 penink. pitkä salmi, joka Botbyn lahden perästä Westerkullan soiden kautta on ulettunut itään päin, merelle pienemmillä puolella, siellä olevaan, Borgarstrand nimiseen paikkaan. Tuota muinosta kulkuväylää, jota vielä joskus korkean veden aikana voi huomata, muistellaan vielä 100 vuot. ta takaperin paatilla (Skottbatar) soitetun. Paatinkappaleitakin usein löydetty maasta, niinpä itse linnamaen itä- eli kaakkoispuolella on

miehmiestien löydetty laivan emäksim.
 Laksasin maalla on Borgarstrandin
 kuona Skeppsängen niminen piiritys,
 joka on saanut nimensä siitä että
 nimenoin, vanhojen ihmisten mukaan
 minkään siellä oli maannut kol-
 minastainen laiva. - Tuo kullenväy-
 lä näkyy pistäen kauas sisälle maan-
 kantein. Westersundomin ja Gensbo-
 len kylien välillä quoksee 1/2 perim-
 kuorman pituista laakeomaata poh-
 joiseen Sattungsbykyyn asti noin 3/4
 perimk. meren rannasta. Muuta-
 massa tämän kylän rannessa Bi-
 sas-nimisen talon maalla on löy-
 detty pandoitettu laivan masto.

Nimestä Borgarstrand kuomaat-
 ta Reinholm että sitä luultavasti
 voi pitää muistona muinaisesta kan-
 pankaynnista näillä senduilla. Sa-
 massa paikassa Golabackan mä-
 että lienee Westersundomin kylä
 vankeimpina pitoina perisonut, vaan

kuun ranta on maatumut ja kauppa,
 kalan- ja pylkkeenpyynti eivät enään
 lyoneet seivälle, ovat asukkaat siel-
 tä väkivallalla muuttaneet pois ja pu-
 rennet maata viljelemään siinä
 maassa.

7. Raukola. Linnamäki Roverilan kyl-
 tässä. Tämä mäki löytyy Tatwo Raa-
 min maalla, pari virstaa mainitusta
 kylästä pohjoiseen ja 1/2 virstaa Roverilan-
 joen suun länsipuolella. Se koostaa ma-
 talasta peltomaasta, joka ennen varmaan-
 kin on ollut Vuoksen pohjaa (Riitilak-
 den pelkkää). Mäki on pitkulainen,
 lähes 300 askelta pitkä; pohjois-osa
 matala ja leveä, tiheää metsää kas-
 vava; suon silmäkkeitä ^{on} siellä täällä
 kallioiden välissä. Parkeampi kapea
 ja kalju eteläpää koostaa ympäröi-
 västä pelloista 34 met. ja pohjoispuo-
 lisesta vuorilakeasta 15 m. Tämän e-
 teläpuolisista kalliokulmia myöten
 saattaa vaikein kiivetä ylös; länsi- ja
 itäyrjät ovat aikkijyrkät. Pohjoises-
 sa on korkein kulkukula, jonka silvät
 kumpet jyrkkään viettävät koilliseen
 ja myös itään päin, muutamaa sy-
 vään koillisesta tulevaan, 50: m askelen
 pituiseen umpirotkoon. Vuoren pääl-

lystäm poikkei käy matala notko, jonka luoteispäässä on suorakulmainen, kammion muotoinen 8 met. leveä potko. Tämä on varustettu isokivisellä vallilla, josta nyt on jäljellä 6,60 met. pitkä, 3 met. leveä kappale, alempaan näkyy myös muutaman isoja kiviä, joita etteä vallista on viiritetty.

Linnamäkeä vastapäätä, Tuoksen toisella parralla on Linnaniemi, matalakko mäki, jossa on käynyt.

8. Antrea. Poilimma (Rimholminma-kaan myös Rolinan- ja Peljoilimma)
 Tuones Rauhosen maalla 22:1 Rauhosen kylässä. Tarkemmin määrättyinä on tämä paikka Pokolan kylästä (pe-
 mink. eteläpuolella kirkkoa) 5 virstaa itään päin Peljojärven etelä-järsin-
 tä juoksevan Harjujoen länsipuolel-
 la sekä Harjuisnon ^{paikoi} puolella 1).

Täällä on tasainen tieta kangas, jonka

1.) "Hatulan salossa"; kts. Suomen Kuvalehti 1874 n:42.

itäpuolella nähdään noin 100:n askeleen pituinen ja puolta kapeampi luonnolli-
 nen isokivinen "pöseikko". Rauden "la-
 don" kokoisena 8 met:n korkeisen kallio-
 möhkäleen ympäri on luultavasti jää-
 Fulvan kautta keräynyt paljon isoa
 ja pientä kiveä. Mäkeä tässä ei ole
 eikä valliamitään. Toinen kantaki-
 vi on hajennut ja muodostaa jursel-
 la ontelon luolantapaisen 9 met:n pi-
 tuisen läpikäytävän, joka altaan reian
 kautta jakaantuu kahteen osaan, mo-
 lemmat leveimmältä kohdalta liki
 4 met; mies ei voi seisoa suorana kaikkis-
 sa paikoissa. Poilimma on samoin kuin
 Pokanlinna (5 virstaa länteen, samassa
 salomaassa) sotavaikeina ollut pa-
 kopaitkana; tähän kuuluviä tarinoi-
 ta kts. 22:

9. Antrea. Pokanlinna, 1 virsta Poko-
 lan kylästä kirkolle päin, oikealla puo-
 len tieta, Tuomas Patjan maalla. Tä-
 mä mäki on pitkämlaisen harjan-

teen tapainen; luoteista, missä tie käy
 karjun poikki, ulottuu se muustaake-
 senj noin $\frac{1}{2}$ virstan verran kaakkoon.
 Vallitusta ei näy tälläkään mäellä.
 Raakkoispää on jyrkellä seinäinen lou-
 nasta ja koivillista koki. Nimetesi maini-
 nitulla puolella, joka antaa likellä o-
 levalla Lillikkälammelle päin, on
 jyrkän tein alla isokivinen ja metsis-
 tynyt penger, josta näkyy 4 pysty suo-
 rassa vuoren seinässä peräkkään o-
 levaa luolan suuta. Raksi kaakkois-
 sinta näistä ovat vuoren kalkeami-
 sen kautta syntyneitä monikaarai-
 sia ontaloita; molemmat luoteiset
 ovat jääkaudella muodostuneita
 n. s. "kuidentseimuja", kammuita, täy-
 dellisesti suunnan vuoren muotoisia
 luolia, joiden poikkeaa pää on käännety-
 ty ulospäin. — Raakkoisin ontalo
 käy ensin 4,30 met. suoraa lounaaseen,
 jossa se suorakulmaisesti jatkautuu
 oikealle ja vasemmalle; edellinen

haara on 4,60 m., jälkimmäinen 2,40 m.
 pitkä; leveys on ylimalkaan 0,70; kor-
 keus pisteyksessä 3 met., leveys 2 m.
 — Seuraavassa, joka on isoin, on alkun-
 käytävä 3 m. pitkä, käyden lounasta
 kohti. Likellä ulkosuuta haaraantuu
 tästä suorakulmaisesti vasemmalle 3,70:n
 met:n pituinen 1-2,20:n met:n levyinen
 ja mielen korkeinen kammi, johon por-
 taita myöten astutaan alas. Alkunkäytä-
 vän perästä menee yläsi 4,40 met:n pituinen
 haara vielä syvemmälle vuoreen päät-
 tyn 2:n meteriä avaralla, matalan puolei-
 sella oikealle kädelle pistäytävällä kam-
 miolla; toinen 7,30 met. pitkä, 1 met. lev. ja
 2,30 m. korkea haara käy suorakulmai-
 sesti oikealle ja loppuu vasta ulkoilmas-
 sa vuoren päällä. Kun tätä haaraa seu-
 raten kallion portaita myöten nousee ylös,
 voi siis kulkea vuoren läpi, josta nimii
 "läpiliikka". — Tästä noin 50 syltä luo-
 teiseen ovat "kuidentseimut"; luoteisin
 on 3,40 m. pitkä, 2,10 m. lev., 2,40 m. korke;

Nuoren päälle pääsee joko solasta luon-
 teen puolista kallionkoveraa eli pengertä
 myöten, tahi itäpuolella olevasta rot-
 kosta. Koillis- ja lounaissyrjät ovat
 jyrkät ja pääsemättömät; kumminkin
 on anolemmilla puolilla ainakin yksi
 pengeri. Nuoren päällystä on 80 x 100 ask.
 Korkeus solasta 15 met., maantieltä 26
 met. ja siitä pohjoispuolella vielä
 enemmän.

Se jyrkkä rotko, jota myöten itäpuolel-
 ta voi kiivetä ylös on alasta 5 ask.
 leveä, vaan leveene kuita korkeammal-
 le nousee. Sekä alhaalla että rotkon
 keskipaikoilla on kiviä; ylhäällä
 ukteen päällä kohtaa 9 met. pitkäi-
 sokivinen vallin perustus, 60 ja 80 sent-
 tim. korkea. Sen ulkosyrjä näytti puo-
 ralli ja ladotulle, jota vastoin pääl-
 lekään olevat kivet olivat sisälle-
 päin paennut, niin ettei vallin le-
 veyttä enään voinut tarkoin määrä-
 tä. Tämä vallin pätkä, joka oli ainoa

jaannos varustuksista Linnamaella, oli säilynyt nähtävästi siitä syystä että sen päälle oli keräyntyvä vahva peittävä ruskikko. Vallin takana eli sisäpuolella on väkänainen kallioiden ympäröimä 25 askelta avara pirtti, jossa näkyy isoja kiviä rivittäin ja kulmittain, josko sattumalta tahi tarkoituksellisesti ^{olivat tähän asemaan tulleet.} ei voi enää päätellä. — Ruunan luoteispuolella on useita pottuja, vaan niissä ei näy enään mitään jälkiä varustuksista.

11. Antica. Juhana Suokkaan maalla Jalikkalan kylässä, noin 4 virstaa pohjoiseen kirkolta löytyy keskellä ruosta väkänainen Linnasaari. Se on aivan lähellä Rokon luotoa eli Myllysaarta, josta rantatie tulee käymään yli.

Ruonan Ruvalokkessa *) löytyy seuraava kertomus Linnasaaresta:

*) Ruon. Ruvalokki 1874. n:o 26. Hakisalmien linnan synty.

... "Siihen saareen niin kertoo kansa, oli ennen muinoin puvettu linnaa (tois. kaupunkia) rakentamaan. Mut- ta mikä päivällä rakentajilta val- mistui, sen haltijat göllä aina repi- vät jälleen maahan. Viimein, kun tätä turhaa työtä oli monta kertaa tehty, ilmestyi saaren haltija, rakennusmiehille ja käski heidän mennä nätoiseen paikkaan; sillä tähän saarehensa hän ei muuta itkinä sallisi kenenkään koskaan puveta asumaan. "Mentkää, niin neuvoi hän vielä lopuksi, mentkää tuonne päin, mitin tuo käski paraitkaa lentää, ja rakentakaa linnamme siihen, mitin se oksalle asettun kukku- maan. Siellä te voitte saada rau- kassa rakentaa." 2) Rakentajat kos- ka ei muusta apua ollut, läksivät kätkeä seuraamaan, jotka lentää

2) Toisin: Rakentajalle sanottiin unissa: *1) muna virtaa* *2) rakenna* alaspuolelleen mitin kaksi kuk- kua kuvassa pinnassa. "Reinholmin kotokolma. s. 150

leppäytteli heidän edessäänä Huoksen virtaa alaspäin. Kasta Huoksen suul- la se viimein tautkosi lennostansa ja kävi saarella seisovaan puurunku- kumaan. Siihen sitte nyt linna rakennettiin ja puvettiin sitä kutsuttuun Rakisalmekei - Linneseen kansan tarussa Rakisalmele ensin aio- tusta paikasta perää vai ei, siitä ei itse Linnasaarella näy mitään var- moa todistusta. Kay siinä kyllä saaren ympäri matala vallin ta- painen; mutta se saattaa olla yhtiä hyvin luonnon kuin ihmisten teke- mä." *1) ränge*

Kun taasalla 1888 kävin saarta katsomassa luonnon ensiksi mi- tä saaren asemaan tulee että se sal- mi, joka eroittaa Linnasaarta Rokon- luodosta ennen Huoksen lastemista on matalamut olla paljon leveämpi. Rokonluodon matala panta on eräas- tunut, niin että Linnasaaren itä-

puolella nyt on vettä ainoastaan kynn-
menkunta sylen leveydelle ja sal-
mensuun länkipuolella usein kynn-
lun olevan aivan uunissa.

Mitä saaren muotoon tulee on
se kolmikulmainen, luoteisesta kaak-
koon 300 ask. pitkä ja itäimpäin vähän
kapeampi. Sen etelä-päässä on vähäi-
nen kulkula, joka vedenspinnasta
korvaa 7 à 9 met.: tästä käy ulos
kaksi maakaistalettä, toinen 160
ask. pitkä noin 20 ask. leveä ja noin
2 met.: n korkeinen sorakarju luo-
teeseen, toinen leveämpi ja matala-
lampi päättyy saaren itäkulmas-
sa. Tämä on saaren alkuperäinen
runko, mun osa eli lamppomaan
vittujen harjanteiden välissä on
Kuksen lastennisen jälkeen v. 1837
tullut lisäksi. Maamittari - kar-
tassa vuodelta 1834 löytyykin mer-
kittyinä ainoastaan tuo runko-osa,
jotka pohjoispuolella näkyy leveä

suinen lahti. —

Mitään jäännöksiä kivi- eli muu-
tavallista täällä ei näy. "Saaren ym-
päri käyvä vallintapainen," jota
Kuvalehdessä kertomuksessa mai-
nitaan, tarkoittaa nähtävästi län-
nen puolelta sorakarjua, joka e-
päilemättä on luonnon työtä. Sa-
maa alkuperää ovat ehkä muu-
tammat nostamaiset kivet, jotka kaa-
pessa kiertelevät kummaan eteläpuo-
lta; ainakaan ei kuivaksi suo-
pittamalla voi muuta päätellä.

Kumminkin en tunne Linn-
saaren olevan kaitteita muinaistie-
teellistä arvoa vaille. Niittymaas-
sa saaren pohjoispuolella (ladon
vieressä) löytyy näet kivi-ilmun-
sajomia, nyt noin 10 senttim.: n vake-
vuisista pumpeista eli paalua jotka
maasta kohoavat lähes 80 senttim.
Niiden väli on ^{tuokkin} $\frac{1}{2}$ metriä ja näyttä-
vät olevan jäännöksenä kaksi-pi-

visestä paalujonosta. ^UIsompi ryhmä samantlaisia paaluja löytyy vedessä pitkin saaren kaakkoista rantaa. Nekin, olivat, sen verran kuin maalta katsoen voim huomata, asetetut kaakseen pinnakkaiseen piviin. Saaren oimistaja kertoo että molempien ryhmien väli ennen oli ollut kokonaan paaluilla täytetty, vaan esteenäkin olivat heinänteolle, hakattiin ne pois. ~~Arvel~~ Arvelensa mukaan ei mitään olta kalankäyttöä kesiksi tahi muuta talouden tarpeita varten nykyäiköinä siihen paattu, vaan piti ne kunninkin sen näköisinä, että tarkoituksen peräisesti olivat maahan lasketut. Paalujono, joka ^UUroksen kortteampana ollessa on täytynyt olla kokonaan veden peitossa, on siis käynyt kaaressa pitkin saaren itä- ja pohjoispuolta, ja luultavasti kokonaan sulkenut yllämainittua vanhaa lahdensuuta. Tätä urvelua nä-

kyä vahvistavan sekim seikka että lahdensuusta länsipuolella olevan so. rakurjan poikki on kaivettu 25 askelleen pituinen, 10 ask.:n levyinen (pohjasta kapeampi) ja lähes 2 met.:n syvyinen kanava. Tämäkään ei voi olla nykyajan tekoo, semmitkään kun pivät talonpojat tiennet edes sen olemassa oloa ja kun sellaisen kulkuväylän kaivaminen olisi ollut liian kallista ja aivan tarpeettoin yritys. — Näyttää siltä kun tässä olisi ollut paalujen sulkemasatama, josta paatit ainoastaan askenmääräisen kanavan kautta ovat päässeet ulos.

Ulkallettua olisi ylläseisovien seikkojen nojalla puveta laajempia tekemaan arveluita; sen verran kun kunninkin jo tästä selväksi että Linnaasari ansaitsee suurempaa huomiota kuin mitä sen osaksi tähän saakka on tullut.

12. Antrea. Pivolan ja Liikolan kylpien rajalla on 81 met. korkea Linnavuori, W. koilliseen Kävalkolasta ja itäpuolella Pätkjärveen laskevata jokea. Vuori on gyflia ja metsistynyt, täynnä rotkoja ja kallioita, jonka vuoksi oli vaikea saada sen muoto paperille kuvatuksi. Päälystä on noin 200 ask. pistänsä. Sen halki käy melkein koillisesta lounaaseen pitkä ja kapea sola, jonka koillispuolella näkyy itäänkuin jotain kivi aidan jäännöksiä. — Länsi- ja lounaispuolella on kolme luola, joista yksi 12,60 met. pitkä, 0,80 m. (levimm. nästä kohdasta 9 m.) leveä, sanotaan "Kuvaksi", toinen "märon pesäksi" syytä että karhu siinä joskus on elustanut, viimeksi mainittu jossa on leveä kallion polja kartana, on mainimien tavallinen suoja sateessa. — Löytöjä, vrt. seuraava 22: . — Kuvok on laaja mätkö-ala Antrean kirkolle.

13. Antrea. Toinen Linnamäki sanottiin olevan Liikolan kylästä 5 virstaa koilliseen Pivolan rajalla; siellä löytyy myös luolia. On tiedä kumpaan näistä vuorista (vrt. edell. 20^{aa}) seuraava lounespuolella. Kuvalehdessä tarkoittaa: Liikolan Linnavuorella on monikomainen, pimeä luola josta kansan taru mukaan "vanhojen vanhat" ovat löytäneet mielikoja sekä muita sotaseiteitä, vieläpä poikkeuksellisesti käden, kultasormus sormessa. "1.)

14. Purkijoki. Korpisaaren länsipuolella ja 1/2 virstaa Uitonsalmen sillasta (joka yhdistää Korpisaaren Terävän niemessä) etelään syötsee veteen aktiiviskä ja terävä Rantalinnumäeksi mainittu kalliointieki. Sitä ympäröittää länsi- ja pohjois- ja koillispuolella jotka ovat jyrkimmät Uitonsalmen vesi ja matalat heinä kasvatavat pannot, kol.

1.) Muinaisista ja nykyistä Antrean pitäjältä Suom. Kuvalehde 1874. 22: 42.

mannella, kaakkois eli maapuolella on loiva noin 40 askin pituinen mäenkaula, joka päättyy pienemmällä kaltevuokkulalla. Rantalinnamäki kohoaa alhaisesta niitty maasta 24 met. ja vedenpinnasta väkän enemmän, Rosengren arvaa sen muinaiseksi saareksi. Vuoren päältä, jolla ainoastaan paikottain kasvaa metsää, on melkein kolmikulmainen, 15 m. Luot. - Kaak. 60 m. Loun. - Poill.

15. Kurkijoki. Rorpisaarella, Puolisaataa askelta edellisestä etelään on n. s. Linnamäki, 29 met. korkeinen pitkä, kapea ja jyrkkäkuppeinen mäki. Sen päälle pääsee ainoastaan länsipuolelta, viistoon nousevaa pengertä myötäen. Vuoren päällä ei näy mitään varustuksia, vaan penkerellä tapaa kaksi kivijonoa, ikäänkuin vallin perustuskiviä; alimmainen 13 met. pitkä, ylimmäinen lyhempi. - Satakin vuorta arvelee Rosengren

muinaiseksi saareksi, koska nurmi niiden alla on ainoastaan nurmista-
mia jalkoja nykyistä vedenpintaa ylempänä.

16. Kurkijoki. Hameenlahden suun eteläpuolella (2 v. Rannansaaren talosta pohjoiseen ja 4 v. kirkolta etelään) olevasta Linnavuoresta on Schwinitz lä¹⁾ seuraava tieto: "Linnavuorella jossakin sanotaan olleen linna silloin, kun Rannsaaren tehtiin kirkko ja monasteri, on 25 sylvän pituudelta valti jaännöksia Rannsaaren päin, oin myös 5 sylvän pituudelta vastaisella puolella, jossa vuoren vieressä ikään on tiukan loivempi, kuin muissa paikoin."

Yllämainittu tieto tästä tärkeästä muinaislinnasta on oikea vaan liian vaillirainen. Mitä ensimmäinen vu.

1) Ransiantaruja Laatokan luoteisrannikolta. S. 5. - Rannsaari eli Rannansaari tulee Linnavuoresta pari pyyssyväliä kaakkoon.

ren, asemaan tulee sijaitsee se Hamneen-
lahteen pistävän Heponiemen ja Ham-
nansaarelle päin antavan Huuto-
kiven välillä, (viimeksimainitulta
kalliolta sanotaan matkamiesten
ennen muinoin Hamnansaaresta
venettä huutaneen) ja muodostaa
itse myös niemmen. Idässä ympäröi-
see merivesi, pohjoisessa ja lännessä
alhaiset peltomaat, lounaassa laake-
so, josta maa mäen eteläpuolitse
loivaan viettää Huutokivenlahden
rantaan.

Linnamari on suurimmaksi osak-
si riven kalju paitsi notkoissa, missä
sä tiheätä lepitteävää kasvaa, se jakaantuu
tuu kahleeseen osaan. Linnamari on
kukula, joka veden pinnasta kohoaa
45 met. ja jota voi kutsua pesälinnak-
si, on korkein, päällystä on 100 met.
P.-E., 70 met. L - E ja melkein tasakai-
teen muotoinen. Se on ääkkiä jyrkkä
itä-pohjois- ja lounaspuolelta; ete-

lästä johtaa pitkä ja loiva, noin 30 met.
levyinen kallioiden välinen notko ylös.
Linnamari eli linnamari on osa on
pesälinnaa puolta matalampi, lä-
hes 100:n askeleen levyinen pengeri,
jonka itäryyriä jokseenkin jyrkkänä
pyöskä veteen; tänne voi etelästä
kallioita myöten kiivetä ylös, poh-
joisesta johtaa sinne loiva ja leveä
notko sekä pesälinnan seinän vie-
rustaa myöten nouseva kapea (13 ja
15 ask.) sola.

Linnamari työalaa näkyy Linnamari-
rella kivivallia, huoneensija ja kau-
tauskumpuja. Jo asken mainitus-
sa solassa löytyy 2 ja 3 met. pitui-
nen kivilaji, joka epäilemättä on
vallenjäännös. - Linnamari on pesäl-
pen eteläpuolella koill-loun. käy-
vä kivirintta. - Selviä isoja vallin
perustuskiviä löytyy tiheässä lepi-
kössä sen notkon alaosassa, joka
etelästä vie ylös pesälinnaan.

Tämä valli, joka paikottain on melkein tuntumattomaksi hävitetty, toisin paikoin ^{sisältää} kaksirivisiä ^{perustuksia} kirkkaiden kallion välissä ja on 33 met. pitkä. — Ylemmäksi kun nousee tapaa vuoren päällä, saman motkon yläosassa vihdoin kokonaisen vallin (Schwindt'in mainitsema) viikkattu kokoon kormakaisista, mielen nostamaisista ja pienemmistä kivistä. Sekin yhdistää kaksi kalliokieltä, kaartaa hiukan siinänpäin, käy idästä länteen, on 40 met. pitkä, pienennessä tilassaan juurelta 3,50 met. leveä ja tiukin 1 met:n korkeinen. Kunnan nykyinen omistaja Linnavuorelta on vedättänyt multa peltoonsa, on hän vallin keskipaikoille perustanut 1,80 met:n levyisen aukon. — Toinen Schwindt'in mainitsema valli löytyy vuoren kunnan luoteispuolella muutaman kallion-

seinän kupeessa, jonka vieressä näkii alkaa viettä. — Tästä voi astua alas vähän matalammalle kallion niemekkeelle, jota parinkymmenen askeleen levyinen sola eroittaa pesälinnasta; solar kunnusakin suussa näkyy irtonaisia kiviä, jotka yhdessä paikassa muodostavat epäselvän rivin. Epätietoisuutta kunnunkin on lieneekö tässä mitään varustuksia ollut.

Pesälinnan eteläpäässä vähä matkaa vallista (sen sisäpuolella) löytyy matala nelikulmainen kunnus, 2 a 3 met. kanttinsa, joka pikemminkin näyttää huoneensijalta kuin kantauskunnulta. Siinä viittaa sekin seikka, että kunnun päällä ja vieressä kasvaa ihmis-asuntojen uskollinen seurabainen polttainen.

Taitse yllämainittuja muinaisjätteitä löysin Linnavuoren kirkkikulalla ainakin 60 pientä har-

kumpua (tikeässä katujokossa vuo-
 ren keskellä voi olla vielä muutamia)
 jotka sisältävät poltettuja luuta ja
 myöhemmän rautakauden esine-
 itä. Kumpit ovat pienet, matalat ja
 jäkälöityneet niin että pitkäisellä
 silmäyksellä ei luomaa muuta kuin
 että maapinta on epätasainen; ne
 ovat kehdyt sorasta ja peitettyt pie-
 millä kivillä; tavallisesti 2-4 met. pit-
 tuisia (harvoin 6 met.) 0,20-0,40 met. kor-
 keat. Pohjalla on välistä 0,30 à 0,50 met. n.
 pituisista kivistä perustuskeräjä löy-
 tyy myöskin kummun ulkopuolelta,
 ohkasta maakerroksesta. — Kol-
 mesta paikasta on tilan omistaja
 vedättänyt maata pois. Raudessa
 leveimmassa on paljas kallionäky-
 vissä; eteläisin on 10,50 met. pituisia;
 keskimäinen 4,50 x 6,50 met. Pohjoi-
 sin on yksi ainoa kumpu, joka on ol-
 lut 2 met. pituisia; tässä vielä näkyy
 ohut maakerros. Eteläisimmästä

paikasta oli löytynyt ja talletettu
 niin hyvin säilyneet atrainen pandat,
 että niitä nudesta on ollut puuttu käyt-
 tämään. Ne luovastin historiallisel-
 le museolle. — Kun vuorelta polkua
 myöten astuu alas, tapaa sen lounais-
 rinteesä, alhaalla laaksossa ai-
 wakin kolme samantilaista pien-
 tä kumpua ja luultavasti voisi lä-
 heisyydessä, lepikoissa löytää ru-
 seampia.

Vuoren päällä olevista kummuista
 tahtikin yhteensä 6.

Kumpu 1. Muoto puolipyräinön.
 (toinen puoli ennen hävitetty); pituus
 4 m., leveys (puoli) 2,50 m.; korkeus 0,40
 m.; sisälsi multa sekä pohjalla
 muutamia kääntökokoisia kiviä
 siellä täällä. Sen keskikorkeu-
 della oli pohjoisosassa kaksi noin
 0,70 met. n. pituisia ja 0,40 met. n. le-
 vyyttä kuitunutta maantypunta
 ja niiden välissä läjä poltettuja

luumuremia. Seuraavat esineet maaka-
sivat muullassa ilman järjestystä:

- a. Iso koukkuun väännetty rautanaula;
 - b. Kappale rautavartaasta (neula?) ym-
vä palasia saviastianasta;
 - c. Saviastian kappaleita kahdesta pai-
kasta.
 - d. Rautainen kuolainrenkas
 - e. Spiralim kierrety kapea pronssikisko
 - f. Palanen saviastian yläreunasta luu-
kokoelman läheltä
 - g. pieni tulessa sulanut pronssipala.
- Kumpu 2. Muoto ympyräinen; si-
sälsi kivikkeen, 2,10 met. pistinväläjä.
Kivikkeen ulko- (kaakkois-) puolel-
la olivat seuraavat esineet:
- a. lascerattu saviastian kappale (nuden
aitkainen) liki pintaa; löytöpaikalla
ei ollut maata enemmän kuin 5-ä
10 senttimetäriä.
 - b. puodolla varustettu molensärkki.
 - c. kaksi saviastian kappaletta
 - d. Haklainliite, josta toinen silmus on

särkyneet.

- e. ympyräkainen puusta helmi varustet-
tu punaisilla viivoilla
 - f. Kaksinkertain väännetty sirppi(?)
kahdessa osassa; likellä oli myös osa
veitsenterästä(?)
- Uusi kummusta löytyi keltäkivien
kuppeilta:
- g. sivujuvilla varustettu ehä pronssi-
neula
 - h. joukko koristettuja harmaanruskeik-
si pölyttöjä saviastian kappaleita,
jotka näyttävät olevan pyörälle va-
lettuja
 - i. ehä prostunut rautavarsi.
- Kivikkeen sisäpuolelta:
- j. suuri joukko pölyttöjä savipalasia;
 - k. 2 hevosen harnasta
 - l. spiralikierteinen kapeasormus leveäs-
tä kiskosta.
 - m. kaksi kappaletta saviastian korvas-
ta(?) ja kahdella peiällä varustet-
tu pronssilevy;

- n. suantorahammas;
 o. kappaleita ruskeaksi pölytetystä pyörälle valetusta saviastian kaikkilähtytysten, pienen kiilikokoelman ohella.

Kumpu 3. Muoto ympyräinen, laajuus 2,50 m. pisteinsä, korkeus 0,30 m.; sisälsi muutamia kiviä ilman järjestystä, sekä 10-20 senttimetrin vahvuisen kiilikerroksen joka käytti suuren osan kumpua 1 metrin leveydenä 2,50 m. pituisena suorena luotesta katsoen. Useimmat muinaiskalut olivat kiilikerroksen ulkopuolella.

Luoteissyrtällä olivat:

- a. pitteivartinen pantaavain, jonka toisella päässä peikka
 b. kaksi kappaletta fasansista ja kapeasta pronssi-kiskosta.
 c. sierasta(?) lohennut kappale, jossa näkyy vahvan kiemrisen gätkä. - Näiden löytöpaikalla oli siellä täällä joku saviastian kappale.

Maasyrtältä löytyi:

- d. fulussa sulamut pronssitankki puolen metrin laajuisen kiven alta.
 e. osa pölytetystä sääriluusta ja muutamia saviastian kappaleita
 f. pölytettyä (säärilun) palasia ja saviastian kappaleita.

Kilimonen eteläpuolelta:

- g. ohut hevosenkengän muotoinen solki litteillä nelikulmaisilla nupsilla.
 h. joukko karistettuja saviastian kappaleita ynnä pölytettyjä sääriluuta
 i. joukko saviastian kappaleita ja 2 palasta pronssilevystä.

Maasta kumpun ulkopuolella löytyi:

- j. isokasa saviastian kappaleita 80 senttim. pitkä ja 40 leveä, jonka alla oli pronssisen paljin hevosenkengän muotoisesta soljesta.
 k. hevosenhampaita
 l. pieni pantaveitsen terä
 m. lähes 6:n senttimetrin pituinen pantakisko

- n. palanen pantarenpaasta
 o. 8-muotainen pitkinpöytäprossisiliite
 p. pantainen kellonkieli
 r. pieni musta ulkosa lasserattu ("kivi-astian") pala.

Runpun 4. Muoto epäsiällinen, korkein kumpukohda - 2 à 2,50 met. pituinsä, sisälsi melkein ympyräisen kiviketan, jonka länsipuolelta löytyi kaksi 40 senttim.:n pituista, yhteensä 20 senttim. levyistä ja 5:n senttim. välistä palanutta puinta, josta 1,50 m. pit. siilimoni jättämi koilliseen. Siiden päällä oli pumaista poltettua hieman multaa. Useimmat esineet olivat ketan ulkopuolella.

- a. Kaksi yhteenliitettua proussilevyä
 b. pieni pantainen piilikanta (avain^{le.}) jonka pohjassa (eli lehdessä) on nelikaarainen reikä.
 c. pieni musta helmi kolmella valkealla pilkulla.

- d. molemmista päistä koukkuun väännetty pantakisko, yhdeltä puolelta leikki piottu pitkäkainen siera, jonka kahdella pinnalla sivulla nähtävästi on neuloja teroitettu
 e. punotusta pantavartaasta tehty kaulanliitteen puolisko
 f. "Kivikruusin" kappale, jonka löytäjä Työmies sanoo olleen pinnasta 2 korttelin syvyydellä pohjakallion päällä.

Sitä paitsi löydettiin joku kappale saviasista, poltettuja savipalasia, kevosentampaita ja poltettuja luumuremia.

- Runpun 5. Muoto soikea, pituus 3,50 met., leveys 2 m. Kiviketta ei ollut. Runpunun keskellä hiilisuoni idästä länteen; sen keskellä sypsiläjä. Seuraavat esineet olivat hällään kummussa:
 a. kappale piikiveä,
 b. saviasian kappale,

- c. poltettua luuta,
- d. hevosenhammas,
- e. kärkestä katkennut parvamaula.

Kumpu 6. Muoto ympyräinen, laajuus 2,50 met. pistiinsä. Suoteisyydellä muutamia kiviä puolisympyräisessä keuhassa. Mahan syttä, kekäleitä ja linnia siellä täällä. Esineet ilman järjestystä.

- a. keltainen keltiin varastettu kolmella kirjavalla pillillä;
- b. kappaleita pyörälle valetusta savias- tiasta, varustettu vino aaltoviivoilla
- c. neljäksi kappaleeksi lohennut hioma- toini kivi, joka nähtävästi on sieraki aiotta
- d. isopoltettu (?) luukappale
- e. savustunut tuohi kääry
- f. hevosen hammas
- g. poltettuja lusuirpaleita.

17. Rurkijoki. Tuuppalan Jaamaaki.
 Vastapäätä Hameenlahden Linnaruos- ta on Rurkijoen lahden koillisran- nalla Tuuppalan kylän Torikanta- lon kaakkoispuolella pitkä vuoren harju, jonka leveä sola (eli matalam- pi hammas) jatkaa kaakkoa. Suoteispuo- lista osaa sanotaan Lahdenmäeksi,¹⁾ kaonpuolista Jaamäksi.

Winneksi mainittua ympäröi lou- nas- ja eteläpuolella Jaasalmi, 2) ~~assa~~ ~~Arat~~ ~~Arat~~ ja pitkin koko koillis- puolta alhaisia ja vesiperäisiä niit- tyjä; mäki on siis ennen voimut olla pitkä ja kapea kaakkoa kohti juok- seva niemi.

Jaamaan päältä on noin 350 met.

- 1) Lahdenmäen poikkei laaj miltuimen, jylhä sola; sen läntisuu ja monet rotkot läntispuolel- la ovat ehkä ennen olleet vallitettuja.
- 2) Jaasalmia rajoittaa toiselta puolen suut yhteen maatumet Harikkasaari ja Napasaari sekä Pyyräsaari.

pitkää; leveys vaihtelee kaakkoispäässä 40, luoteisessa 100:n meterin paikoille. Vierteet ovat enimmäkseen jyrkkiä ja paikottain pystysuoria paitsi suunnittamien solien ympäröivissä, missä on loivempaa viettävää koulukkoa. Korkein kiltkeä on vuoren luoteispäässä joka merenpinnasta kohoaa 53 met.

Solat ja vallitukset käyvät seuraavalla tavalla. Kun Lahdenmäen ja Jaämaän väliselle kannakselle nousee, tapaa sen polygoonilla lepiössä matalan vallintapaisen, mullta- (?) harjan, joka käy melkein koko solan poikki (Luot. - Raak.) eli 30 ä 40 meterin pituudelle. Se on keskeltä painunut tuntumattomaksi, luultavasti sen vuoksi, että polken samalta kohdalta käy alasmäkeä. Muut vallit ovat irtonaisista kivistä viskatut kokoon.

Likellä tätä vallia löytyy Jaämaän

polygoonikulmalla korkeimman kulkukulan vieressä pengeri, jolla on vahva vallinjaänös, 16 met. pitkä, 460 m. leveä, 0,70 ä 0,80 met. korkea; keskipaikoilla on meterin levyinen aukko. Valli käy koillisesta lounaaseen. Samaan suuntaan jätteen noin 10 m. pit. rivi perustuskiviä vielä kulkukulan päällä, vaihtaka suurin osa vallista siellä on vieritetty Lahdenmäelle päin viettäviä sileitä kallioita myöten alas. - Askennainittua perogettä rajoittaa kaon puolella rotkojono, joka poikki käy 8 met:n pituinen, 2,30 m. n. lev. ja 1 met:n korkeinen kivivalli. Kulkukulan toisella eli lounaispuolella löytyy syvä vuorta luoteisesta kaakoon halkaiseva sola (A.), jonka kivi koulukolla peitetty 40 ä 50 met. leveä, 100 met. pitkä polja on 20 met. alempana vuoren kulkukulaa ja 33 met. ylempänä meren pintaa. Täällä on huomannut mitään varustuksia.

Vuoren poikkei ja sen keskikohdalla
 käy vielä kaksi likitysten olevaa
 solaa, jotka jakavat jäämäen kol-
 meen osaan. Suotuisin näistä (B.)
 joka pitkästään on pidettävä usken
 onainitun ison solan jatkokana län-
 nestä itänpäin, on sitä noin 8 met.
 korkeammalla. Niiden rajana on pyp-
 tysnora kallionsseinä, jonka päällä
 näkyy lähes 10 met. pitkä, rajoitettu val-
 linperustus. Rakdessa muussakin
 paikassa solan keskipaikoilla tapaa
 lepikoissa kiviläjiä. Selvä luot. - kalli-
 o. Käypä kivivalli sulkee solan itäistä
 puolta, se on 32 met. pitkä, 3 m. lev., ul-
 kopuolalla 2,50 m. korkea, vaan sisäpuo-
 lella mäenrinteen kanssa tasan. Ko-
 ko sola on n. 80 m. pitkä. - Toinen kuo-
 mattava ja kaakkoisinpöytä (C.) jää-
 mäen kapeimmalla kohdalla on ai-
 noastaan 25 met. pitkä C. - I. Sen ka-
 peammassa pohjoisiosassa on kaksi
 rottoa; toisessa löytyy isoja kiviä, toi-

sessa 7,50 m. pitkä, 1,50 m. lev. ja 0,70 m. kor-
 kea valli. Eteläpuolelta leviää 34 met. m.
 levyiseksi ja sen sulkee täydellises-
 ti loivaa pinnettä koki sisäänpäin
 kaartava valli jota paikoin on per-
 rettu; sen leveys on 2,60 a 3,40 met.,
 korkeus ulkopuolalla 1 a 2 met., sisää-
 0,80 met. Tästä vallista kaakospäin
 on loivanlainen lounaisrinne 30 met. m.
 pituudelle valliton, vaan siitä alkaa
 60: m. met. m. pituinen vallin jäännös josta
 ei enää muuta ole jäljellä kuin alim-
 mainen kivijono. Alkiansa on epäi-
 lematta koko ^{Tämä} ~~muu~~ pinnettä ollut varus-
 tettu. - Jäämäen päättää kaakossa
 melkein ympyrämuotoinen kallionkieli,
 jonka muusta mäestä eroittaa syvä
 koillispuolelta nouseva rotto; rotto-
 sa on valli 9 met. pitkä, 2,70 a 1,20 m.
 lev. ja ulkopuolella 1,20 m. korkea.
 Alkiansa rottoissa, johon päivän-päi-
 te ei sivi tulemaan säilyy lumi ja
 jää elokuvun asti tästä nimijää-

maaki. Schwindt'in runkaan on siellä
kaksi 5 ja 6 syyden syvyistä vuorenkal-
keamaa joita sanotaan jääkainoiksi.

Kalliolla C-solan kaakkoispuolella
tapasin matalan, keskeltä kuopalle pain-
uneen 3:n met:n laajuisen maatumu-
mun näkyvillä perustuskivillä (keuhäl-
lä), arvattavasti hautauskumpu.

"Keskellä järvenpuolisen jyrkän kal-
lion vierintä on Takolaisen luola, jos-
sa Ruotsin sodan aikana lie takolai-
sia, asunut. Luolan suu on sangen ah-
das ja mittei mahdollon alhaalta
nähdä." 1)

18. Purkijoki. Virstan verta pohjoiseen
Rurppalan jaamaesta on peltojen
ja vesiperäisten niittyjen takana yk-
sinäinen Linnamäki. Sitä ympäröi
pohjoisessa myös pellot, idässä, tois-
ta pienempää mäkeä vastaan on
kapea laakso. Mäki on 57 met. kor-

1) M. Schwindt. m. f. s. 6.

kea, kalju lähes 180 ask. pitkä ja pen-
ta kapeampi. Eräissä rotkossa ete-
läpäässä näkyy kiviä pivissä vaan
vähin jäännöksiksi niitä ei voi
päittää. 1)

19. Purkijoki. Lopotin Linnamäki.
Linsopiston luona. Noin 1/2 virstaa me-
ren rannasta yhtyy pohjoisesta tule-
vaan Purkijokeen Linnasta Paho-
lan joki. Niiden välisellä matalal-
la niemellä, joka nyt on peltona (mie-
men pelto) sanotaan ennen olleen
kaupungin, luultavasti sama jota
1600. luvulta mainitaan Joensuun
itäpuolella on nykyinen kauppa-
ja kirkko, toisella rannalla maan-
viljelysopisto, joka ennen oli Kreivi
Ruscheleff - Besborodkon (Purki-
joen lahjoitusmaahan viimeisen omis-
tajan) kantatila ja Linnamäki. Hu-

1) Schwindt'in kartan itäisimpään jaamaes-
tä merkittyä präs. Linnamäki, josta ai-
kaan Torikan talon väli ei voinut antaa
mitään tietoa.

Tolaan vievän maantien varrella. v.
 "Krorring" kertoo tästä paikasta seu-
 raavaa: "Kirkon lähellä löytyy ison-
 kainen mäki nimeltä Lemnarnäki,
 jolla vanhempina aikoina on ollut
 linnarakennus vallineen ("Slott med
 vallar"), josta pitäjä on saanut ruot-
 salaisen nimensä (Kronoborg: Ruu-
 sunlinna). 17:n vuosisadan kesti-
 paikoilla oli täällä päällikkönä Ni-
 lo Olavinpoika Printz. Läheisyydes-
 sä on löydetty tyhkin luotia ja piirit-
 tain haudattuja ruumia. Luultak-
 seni tämä tieto ei pidä täydellises-
 ti paikkaansa. Tosin löytyy muuta.
 Y. Kirjaanpanoja,
 kun ~~asustajia~~ jotka todistavat että
 näillä paikoilla viimeisillä vuosisa-
 doilla on ollut joken linnaitus. Niin-
 ja asiakirjoissa²⁾ jotka koskevat 1741 ja 42 v:n ^{sotaa, Venäläi-}
^{sen} ~~suhteen~~ ^{suhteen} Turkin laivoitus-

1) Gamla Finland s. 230.

2) M. G. Schybergson. Ant. om försvallsrijet i Svealands och Karelen
 1741-42. Sv. Litt. S. Skriften II. S. 71.

maata ~~ruutokortissa~~ nimellä "Rastellgodset"
 ja Reinholmin in mainitseman farinan
 mukaan²⁾ on (sitä viime vuosisadan
 alkupuolella) Linnaruoren alus-
 jahtaja joen, äyräällä ollut kaksina
 kasarmia ja "linnassa ollut soturia".
 Mahdollista on myöskin, että tuolin-
 na rakennus on seisunut itse Linna-
 ruorella, semminkin kun ruoren
 etelä puolel täydellisesti hallitsee
 maantietä itään ja länteen; vaan sel-
 laisesta ei nyt enään ole edes kerus-
 tuskiivet jälellä. Puuresti epäiltävää
 on sitä vastoin lieneeko Linnaruor-
 rella milloinkaan ollut vallia un-
 demmalta tahi keskialta. Jos
 semmoisia olisi ollut, voi odot-
 taa, että niistä jonkunlaisia jälkiä
 olisi pitänyt säilyä, sitä suuremmal-
 la pyyllä kun täällä kuten alempana
 saamme nähdä, on säilynyt sekä

2) Marjalan Muinaislinnat s. 238. Kasikirjoitus
 1) Mikulle kerrottiin että Venäläiset olivat Linna-
 ruorella ja Ruotsalaiset Turkesruorella. Linnaruor-
 ren (maantien?) laakerinpuolella oli tapettu noin 200
 vasti että paikalle jäi 2 korttelia verta.

vallia että hautauspaikkoja paka-
muden aivoilta.

Tarkastakaamme siis lähemmin etelälinnavuo-
ta. Rapolan joki tekee kaaren Linnava-
nuoren pohjoispuolelta. Sen ja nuoren
välissä on pohjois- ja länsipuolella
matalaa pelto-maata; etelässä käy-
kuten jo on huomautettu, maantie loi-
van maan kaulan poikoksi; itäpuolella
on nuoren aluspalta, johon ympärillä
nyyt kynnä maanviljelysopistaan kum-
livia rakennuksia. Tuori on etelä-
väkän matalampi kuin Hameenlah-
den Linnavuori; pitkulainen P. - E.
eteläpää, jonka loivaan viettävä, kal-
tiosta epätasainen pinne maanties-
tä lukiin on noin 75 met. pitkä onka-
peampi kuin mun osa mäkeä. Nuor-
ren varsinainen päällystä on 200 met.
pitkä ja 100 met. leveä (leveimmästä
eli keskikohdalta). Viertteet eivät min-
nekään päin ole akkijyrkkiä, mutta
kuitenkin monesta paikasta, etenkin
länsipuolelta ja pohjoisnokalta

puolelta. Karsinaisia pottokiviä ei
ole, vaan useita leveitä kallioiden
välisiä luonninjäistä voi nousta vuo-
ren päälle. Nuoren keskikohalta on ta-
sainen osaksi paljas, osaksi lehtipuu-
ta kasvava tanner. ~~Uusien~~ Pohjois-
nokalla, josta on kunnis nakoala vuo-
rille ja laaksoille päin on ollut lyp-
sihuone; nyyt siinä kukaan iltoina
pottetaan kokkojalkeita. - Per-
vi Ruschelett - Besbarockko on nuoren
penkereitä ja kunnaita myöten teet-
tänyt pottokiviä jotka vieläkin ovat
nähtävissä. Kallinjätteen Linnavuo-
rella, jotka miesmuistoin vielä olivat
päännäät ja ainakin kyyriärän
korkuiset, vaan josta ääskin mainit-
tu tilanomistaja rakennustarpei-
siinsa oli kiviä vedättänyt pois, ei
välttämättä tavalla rakennusta-
van eikä aseman puolesta eroa ge-
kannuden aikuisista yleensä. Ne
ovat tehdyt kaltevimuksia käyttä-
mättä, kokoon viikatuihin kivistä ja

ovat asetetut pitkin vuoren kummaita jokaiseen paikkaan, missä vierre alkaa lantolle painua. — Sellaisia kallioiden välisiä vallin jätteitä on 3. 3 länni- ja 2 itäpuolella. Eteläisin länsipuolella käy tiheässä lepitössä käästä luoteiseen, on noin 20 met. pitkä ja sisältää myt ainoastaan piviin isoja perustuskiviä. — Seuraava käy et. — P. on vielä paksummasti hävitetty kuin edellinen, eikä käästä muuta kuin 20 à 25 met:n pituisen jonon pienempiä mielen kannettavia kiviä. — Pohjoisin länsipuolella on paraiten säilynyt; se ulottuu 35 met. noususta koilliseen, jossa tekee polven ja groksee 15 met. Pohjois-luoteiseen. Tämä valli on ravennessa tilaansa enimmän kuin 2 met. lev. ja noin 0,70 met. korkea, pohjoispää on korkeempi ja matalampi. — Pohjoisin vallin jätte vuoren itäpuolella on noin 25 met:n pituista, epäselvää kivirintaa joka käy

Pohj. - luoteisesta Et. - kakeon ja suuret si osaki on pensaston peitossa. — Toinen samalla puolen on selvempi, sisältää paikkottain isoja kiviä, vaan enimmäkseen pienempiä mielen kannettavia; käy sisäänpäin kaaresta kahden kallionkielen välissä, pääsuunta koill. - loun.; pituus lähes 30 met. Tämä valli on sulkenut pääsyn eräältä itäpuolella olevalta kaapelilta penkereltä.

Paitse vallin jätteitä löytyy täällä ainakin 3 pientä hautauskumpua, samankaltaista kuin Hammeentahden Linnanvuorella; niistä on isoin Tarterella vuoren keskikohdalla, muut kalliolla pohjoispäässä. Viimeksi mainittujen vieressä löytyy myös 9 pientä knoppaa maassa. Näistä parikymmentä askelta etelään löytyy notkopaikassa sitäpaitsä kaksi isompaa knoppaa, toinen soitea 3 ja 5 met. pistiinsä toisen neliskulmainen 1,50 ja 2 met. pistiinsä ja 1 met. syvä; viimeksi

mainittua, jonka arveltiin olevan pyssy-
tyläakoilla seinustetun, oli eräs o-
piston miehistä kaivellut kyympäran
syvyydelle mitään löytämättä, arvel-
tiin sen puoleksi niminäkä kaivoksi.

~~Paikalla & kaivokset & kaivokset~~
~~XXXXX~~

Vuonna 1889 löydettiin Lammun-
pen etelävierteltä joukko niminäkä-
kaluja myöhemmältä pantaikaudel-
ta, jotka lähetettiin yliopiston histo-
rialliseen museoon (Museon luettelo
n° 2163). Löytöpaikka oli ihan sen
veräjän edustalla, josta maantieltä
pääsee vuorelle. Paikalla paikalla
kaivatiin minäkin kahdesta liikutys-
ten, olevasta kohdasta, ja sitä paitsi
tutkittiin kaksi kumpuna ja kaksi kumpu-
paa maan päällä.

1. Kaivannut veräjän puolelta.

Veräjän luona kaivatiin, kuten jo mainit-
tiin, kahdesta paikasta; molemmissa o-
li tasaisista maata kallioiden välissä.

Lammen puolisesta kaivannosta, joka teh-
tiin 6. meteriä pituutta laajaksi, ei löytö-
nyt muuta kuin panta- ja tiilikuonaa. Si-
dän puolinen kaivos- vanhan löytöpai-
kan kohdalla - tehtiin 7 met. leveäksi
eteläpäästä ja 3 m. pohjoispäästä, sekä
6 met. pitteäksi E. P. Kesellä kaivos-
ta oli E. P. Juvokseva tiilikuonon ^{joka} vielä
kein oli selvään tuntuva v. 1889. kaivo-
tussa maassa ja siitä jatkui samaan
suuntaan kaivannottomalla alalla.

Kiilien joukossa oli poltetuita luuta,
ne olivat tavallisesti ladotun näköi-
sen kivikerroksen päällä, vaan myös
kein alla; paikoittain puuttui kiviker-
ros. Useimmat niminäkäkalut olivat
tiilikuonon vieressä. Maata kaivet-
tiin 30 à 40 senttim.:n syvyydelle; muu-
tamissa paikoissa tuli kalliopöytä vas-
taan; v. 1889. kaivettua alaa katsoin
tarpeelliseksi tutkia tarkemmin, si-
tä löytyi:

a1. kaksi kappaletta ketjuihin kuuluwista

A

- pronssirengasta Löytökartassa
- a. pronssinen vyösolki palkkimiseen, joista
 yksi puuttuu.
- b. Kolme ymmeyttäistä laihelmeä, joista
 yksi sininen valkeilla viivoilla ja yksi
 si vihreä.
- c. Eteenpäntäveitsen Terämyöhemmän
 rautakauden puotoa
- " Käypä pronssivarras (revasenkengän
 muotoisesta soljesta?) ja pronssinen paljin.
- " Pieni pronssilevy, jonka laidassa pieni
 reikä ymmä-pala ulkonäköä.
- d. Käyristetty rautapala (keuhkaanputkesta?).
 Likellä samaa paitkaa oli palasia val-
 keisella lasserauksella päällystetystä
 tullesta.
- e. Eteenpäntäveitsen kupurasolki Mandinai-
 laista puotoa (urt. Montelius Sveriges
 Forntid kuva 347) Palkkiminen juurella
 kiinnitetty rautarengas.
- " Samannuotainen solki särkyneet
 10 kappaleeseen ymmä-päin kuuluva
 nauha, johon kuten edellisessäkin on

- pieni pengas kiinnitetty 2 desimet. e-
 dellisestä.
- " Kaksi särkyneitä pronssirengasta ket-
 justa.
- " Kaksi tulussa pilauttunutta helmeä,
 toinen keltainen vihreäisillä ja pu-
 naktavilla tähti-koristuksilla, toi-
 sen keltaisen vihreäisellä puok-
 la-geilikalla.
- " Samviltä paitoilta pakoin puost. jätu-
 lessa ollut soljen paljin, käypä rauta-
 nauha, pottetuista luumureista, pieniä
 saviastiankapp. ja lasipala.
- f. Kapea, poikkeuksellisesti kolmi-
 kulmainen pannerengas kapenevilla
 päillä, varustettu viirokanteen muo-
 toisilla ja joko-koristuksilla.
- " Samantainen pannerengas kuin edel-
 linen, kahdessa kappaleessa, löytyi
 2 desimet edellisestä.
- g. Kaksi kappaletta spiralikierteistä
 sormuksesta, tehty kolmikulmaises-
 ta pronssivarrasta ja pieni saviasti-

an kappale.

Ennen kaivamattomasta maasta

- k. Pieni latuskainen pronssi-varras
luultavasti hevosenkengän muotoises-
ta soljestä.
- k. Kappaletta pronssilangasta kierrettyä
ja spiraliputkia.
- » Piantaa muuttuva iso pautanauha ja pa-
lanen pautakiskosta,
- » neljä pientä saviastian kappaletta runs-
tasta aineesta, kaksi vaaleakii ja yksi
punahtavaksi poltettu savipalanen,
valkoinen ja kuperava sekä viheriä
lasipala, kivi- ja luterokivi-kap-
pale, näiden ohessa löydettiin polte-
tuita luita hiiliä ja tultaa.
- n. Kolme pitkä, 8-sarjaisista, valkeaksi
poltettua kivi- (?) helmeä, joista yksi
rikkunut (vt. Montelius kuva 376),
yksi latuskaiseksi tökkiksi sulanut
keltainen helmi, jossa näkyy 3 erivä-
risillä silmillä kuvattua tähti-kuis-
tusta ja yksi pronssilevystä kierretty

spiraliputki. Ne löydettiin kappaleen
matkaa toisistaan ja niiden ohella 4
pieniä pautakuonan palasta.

- o. Kaikkein kappaleeksi katkennut out-
sen terämyöh. pautakauden muotoa;
spiralisormus ympyräisestä pronssi var-
taasta ja kappale, joka on katkennut la-
masta; e kappaletta spiraliputkia; pie-
ni ^{pala} saviastiasta ja toinen tiilenkarvai-
nen koristusharjalla varustettu savi-
pala (sudenman aikainen?); pieni lin-
siopala ja poltettuja luita, joista yksi
näyttää olevan teräaseella poistettu.
Kaikki löydettiin ison tiilikokol-
man ohella nähtävästi ladotun ki-
vikerroksen alta.
- g. Kaikisi spiraliputkea, 7 pientä kapp.
saviastiasta, 3 viheriäistä lasipalasta
ja poltettuja luita.
- l. 7 kapp. pronssilangasta kierrettyä spi-
raliputkia ja pieni pala pautan keu-
raa,
- m. Kaakelikappaleita, joista muutamut

varustetut valkoisella lascerankalla
poltetuilla luilla, kappale kevasenham-
paasta ja paritakuona pala

- i. Kolme paritakuona kappaleita, löy-
detyt eripaisista
p. Mittausmauloilla varustettu parita-
levy (kadanselkistä?)

x Isoja ja paksuja saviastian kappaleita,
kaakelia ja polt. luilla.

2. Kumpu. Muoto ympyräinen. Laa-
jus 2,60 m. ristiinsä; korkeus 0,40 m.
sisälsi multakietaa, pohjalla kummun
kestipaikoilla punaista kietaa ja itä-
syrjällä soraa. Eteläsyrjällä yksi ja
länsisyrjällä kaksi pinnatkeasta
ainakin 1 metrin pituista peruta. Kum-
mun pohjoisirsyrjällä löytyi murmiker-
roksen alta, muutamia koristamatto-
mia kappaleita saviastian yläreunaa-
ta ja yksi pohjan syrjästä. Tuoli meto-
ria näitä idempänä oli kummun kes-
kikohdalla toinen kokonainen saviasti-
an kappaleita, joista on parita kokoon

suurin osa alkuperäistä astiaa, joka
myös on koristamaton.

- b. Kaakoisirsyrjällä löytyi murmiker-
roksen alta, soramaan päältä kappalei-
ta samantyyppisen astian pohjasta ja syr-
jästä. Kaikki saviastian kappaleet
ovat pinnalta harmaaksi tai kellak-
taviksi poltetut.

Kummunsta kaivatiin 17 metrin pitui-
sen ja lähes 0,80 metrin levyisen kana-
van länteräisen länteenpäin. Sen
länsipäästä löytyi poltetuilla savi-
eli tiili- (?) palasia. Kumun keskikoh-
dalla tuli esiin isoja kappaleita pol-
tettua (?) luilla kaivatiin siitä kaaran
pohjoiseen muutamia metrein pei-
tundelle, josta löytyi paritainen muo-
kärki, jonka protopuoli on kahanne-
pään latuskainen.

3. Kumpu. Muoto ympyräinen. Laa-
jus 3,30 m. ristiinsä; korkeus 0,50 m.
sisälsi multaa ja pohjalla pääntekoi-
sia kiviä ilman järjestyksiä. Kummun

Keskikorkeudella löytyi jätteitä osaksi hiiltynestä osaksi lakonnesta nelikulmaisesta pumpesta; 9,20 m. kant. tiinsa. Pohjoispuolella oli jälellä 1,50 met:n pituinen 0,17 m. levyinen ja 0,10 vakruinen poltettu mäntypuu, länsipuolella 1 met:n pituinen ja eteläpuolella 1,20 met:n pituinen samanlainen; itäpuolella oli ainoastaan vähän lakonneita pumpejälkijä (b). Huhtä oli eteläinen puun sekä sisä- että ulkopuolella. Kummunkeskellä löytyi hiiltien ja poltettujen luiden (c) ohelta pieni harmaaksi poltettu kappale saviastian yläreunasta ja 40 senttimeterin syvyydeltä pautainen mittausmaula (a). Sitä paitsi löydettiin kummunkeskeltä palanen tulta eli kaakelia sekä vahva ja viheriä lasikappale.

4. Kuoppa. Muoto soikea; pituus 1,50 met., leveys 0,70 m., syvyys 0,50 m., no. Lemmissä paissa muutaman pään

kokoria kiviä. Eteläpäässä oli puolen meterin syvyydellä punaisen keltaista multaa. Parin senttimeterin syvyydellä löytyi kuopan pohjoisosassa:

- poltettua savea eli kuonaa,
- ohut pronssilevy, ynnä paljon poltettuja puuta ja ihmisen hampaita.
- Eteläpäästä löytyi kaksi kapp. harmaasta saviastian ja ohkasempi palanen "kivi"-pumpesta,
- kaksi palasta filigranikoristuksia pronssista, jotka näyttävät samaa koristusmuotoa kuin merjalaiisten kelykoristukset (vert. G. D. P. Antiquites kuva 983 ja 990). Kuopasta löytyi myös pala painettua tahi tulesa pilvaantunutta lasia ja sierakappale.

5. Kuoppa. Muoto soikea; pituus 1 met., leveys 0,50 m. ja syvyys 0,40 m. ja päänkokoista kiveä pohjan syrgillä. Itse kuopasta ei löytynyt

mitaan, vaan sen ulkopuolelta, jens-
ten meterin verran etelään, löytyi
kappale rannereunakaan kuulu-
vasta koristetusta karsikiskosta.
(vt. G. P. Aspelin Suom. asutuskat,
kuva 89.) sekä poltettuja savipala-
sia.

20. Gaakkima. Linnavuori Harvian kylän
Osippalan saaren pohjois päässä Ähök-
kaan (Lautamiehen) maalla. Sen asema
on pohjoiseen rantavan niemen tyvellä;
vuoren juurella, kaivon puolella sijaitsee
talo, josta luisut pellot viettävät koh-
ti kolmea rantaa ^{Koiv-} ^{käysä} ~~saassa~~
ja lännessä. Vuoren pituus suunnasta
luoteesta kahtoon. Kaivon puoleinen loi-
va ja pyrkinyinen kalliorinne on 40 met.
pitkä, vuoren päältä 80 met. pitkä (pi-
sinväli vallien sisäpuolella 64 met.)
ja 25 m. leveä. Lounaspuolella on pysty-
suora vuorenselä, joka meren pinnasta
kohoaa 35 met. Pohjoispuolella on penger,
josta sileät kalliot jyrkkään viettävät,
sama penger ulottuu pitkin koko koillis-
pyrjää, jossa sitä katkaisee kivillä täy-
telty rotko. - Vuori on melkein kalju.

21. Gaakkima. Linnavuori Kumolan kylän Le-
mettilän pyrkimän luona merenlaiden pinnalla
on 37 met. korkea, soikea ja kalju mäki, jonka pääl-
lystä on noin 200 ask. p. Länsipuolella muutaman
isoja ja paljon pienempiä kiviä, joista ei tunneta
kaan voi päättää valtia, elleksi.

jonka mänty kasvaa siellä täällä.

Ainoastaan lounaisryijä on varustamaton. Talon puolella käy vuoren poikki, vahva kivivallin jäännös, 20 met. pitkä ja 5 met. leveä; keskikokouksella on 2 met.:n leveyinen aukko. Sen lounaispäässä on iso kivimöykkiä, jonka talonpojat arvelevat siihen ihmisvoimalla asetetuksi; koillispuolella tekee valli suoraa kulman leveysensä ja päättyy isteen mainitun rotkon kapeella; tämä kaara on 16,50 met. pitkä, 2 m. leveä. Korkeus näissä paunneissa ja hävitetyissä valleissa on vaihteleva; enimmäkseen on perustuskivien korkeus mittana. Sellaisia löytyy muutamia (portinsuussa ja kulmassa q. m.) hyvin isoja, 1,50 ä 2 met.:n pituisia ja lähes 1 meterin korkeuisia, joiden välissä pienempiä, mielen kammottavia kiviä. Toinen valli suojelee vuoren päältä. Tää pohjan puolesta penkerettä vasten, se käy S. S., on nyt 24,50 met. pitkä, vaan on epäilemättä ennen itäänpäin

ollut pitempi. Lantinen osa (14 met.) joka ylimalkaan on 2 met. lev. ja yhtä korkeaa on paraiten säilynyt, syystä että kivet täällä mykyiselle pukepolvelle ovat liian raskaat liikuttaa; ne ovat näet 1 ä 1,50 met. pitkiä, 0,80 ä 1 met. vahvat, asetetut kaksin kertaiseen riviin ja paikottain nostetut pystyyn toisiinsa vastaan nojaamaan. Väikeä pukeena oleva linna, jota kansa arvelee "metiläisien tekemäksi" ¹⁾ pohja alaltaan on pienimpiä Laatokan pannoilla, on se luultavasti kysynyt paljon suurempia työvoimia kuin ne, joita tätä mykyiselle sellaiseen työhön liikkeidunilta voisi koota.

Linnavuorelta on hyvin kammottava ala, jonka vuoksi siellä usein käy matkustavaisia huvittelussa.

22. Jaakkiima. Linnankanta on Jaakkiiman lahden itä-puolella oleva korkea niemen nokka, joka näkyy kauppalan rantaan. Vallista ei kuitenkaan tiennyt puhua.

1) H. Schwindt m. f.

76. 25. Maakkina. Puur-Mikkelin kylässä noin 1/2 penink. kirkolta itään, löytyy väkai- nen Linnamäki kirkkojärven (-lammien) itäramalla, parisataa askelta Porsma- non (ennen Hämäläisen) talosta louna- seen. Sitä ympäröi lounaassa, etelässä ja idässä peltoja ja pohjoisessa niitä matalampi, vesiperäinen niitty, joka silloin kun Laatokassa on väkian vettä, on kuivana, vaan korkean veden aika- na yhdistää kirkkolammen ja koit- lispuolisen Pöytälammen yhdeksi. Porsinainen Linnamäki, jonka kirkon- la niitystä kokoa 23 met., on oikeastaan eteläinen kaarans eli osa hiukan laa- gemmasta mäkimaasta, josta sen erit-

23. Maakkina. Linnamäki Muinalan kylän Uu- masien maalla. Sama mäki sijaitsee Mikkelinjoen länsipuolella ja pitkällä puolella sitä kyläntie- tä joka valtatieantielta eroaa Puur-Mikkelin järven. Siitä vasten eli koillispuolella kokoaa pystysuora 40:n met:n korkeinen vuorenselä, vaan omilla puolilla on mäki matalampi ja päällispäästävä. Päällystä on parisataa ask. 3-4 ja puolta kapeampi 2-6. Itäosaan on raivattu kangonaa. Vallia ei näy missään.

24. Maakkina Merian kylässä (1/2 penink. kirk- kolta luoteeseen) vuorsta pohjoiseen löytyy omf- lyn luona ja naantien itäpuolella lampeen pistävä niemi, jonka kärjessä kokoa ympäröi- näinen koivikko kaavaa Saramäki, 8 ja 90

77.
taa kallioinen ja metsistynyt sola. Mäki on poikaktava luot. - kaat. Solan puolella on viettäviä kuperoita kallioita ja rotko, koillispuolista sivua pitkin juoksee jenen- ger, joka keskikohdalta on noin 15 met. leveä jaistä kapeampi, samalta puolel- ta pistää vuoren päältä rotko, kaakon- päin on loivaan laskeva karja. Osa lounaan eli järven puolesta pitkeäsi- vuna on melkein äkkijyrkkiä; toinen eli solanpuolinen osa samaa sivua on varustettu penkerellä, josta leveä ja ma- tala rotko nousee rinnettä ylöspäin. Vu- ren päältä on 100 met luot. - kaat. ja 40 poikittain (viettävät pintet ja penke- reet siihen lukematta.)

met. korkea ja päältä noin 20 ask. pistinsä. Tällä- kin on nimi Linnamäki, vaikk' ei sen kunnalla näy mitään vallin, eikä muuten ominais jätteiden merkkeitä.

26. Maakkina. Linnamäki Rukolan kylän Ruiskii- lahden pohjoispuolella (itämpäin kirkolta) on 50 met. korkea, kapea sora- (?) karjanne, jonka pääsuunta melkein luot. - kaat. ja päällystä on 120 ask. p. ja 20 ask. lev. Jyrkkiä itä- ja länsi- puolella, kunnalta hiukan loivempi, metsis- tynyt; vallia ei näy missään.

Vallinjämmokkiä sanoo Schwindt-
 van selviä maantereen päin "vaan Kirk-
 kolampiin päin ei ollenkaan, sillä nuo-
 ren sen puolinen vierre on jyrkkä". Tä-
 mä ei pidä täydellisesti paikkaansa,
 sillä vaihtaka lammen puolinen vierre
 onkin jyrkkä ja onelkeen pääsemätön,
 on se kumminkin varustettu aivan sel-
 vällä kivivallilla, jonka rotkossa on 13,
 50 met. pitkä ja sitten 13 met:n tyhjään vä-
 limatkian päästä taas juoksee kaaressa
 kaakoa, itää ja koillista kohti. Tämä val-
 li joka on 40 met. pitkä (sihen luettuna
 2 met:n levyinen aukko) ja 1,50 à 2 met.
 lev. (koillispuolesta 1,30 lev.), tekee nuoren
 itäsyrgällä jyrkän polven luode-polttoi-
 seen, joka haara on 13 met. pitkä ja 2 à 4
 met. lev.; koko valli kokoaan maasta ai-
 noastaan sen verran kuin kivien kor-
 keus on, eli 0,50 à 0,70 met. — Vielä al-
 kaa 4 met:n välimatkan päästä 11 met:n
 pituinen valliinpätkä, joka käy nuoren
 koillispuolella olwan rotkon poikteen
 Kaak. Luot. Juurin osa viimeksi mai-

nittua nuoren syrgää, samoin kuin so-
 laan päin, antavat vierreet ovat nyt va-
 rustamattomat.

Nuoren kukkulalla eli vallin sisä-
 puolella löytyy ^{lisäksi} 19 samantilaista
 pientä ja matalaa hautauskumpua
 kuin ne joita Purkijoen linnoissa o-
 lemme oppineet tuntamaan ja mäen
 kaakkoispäässä, muutamia astelei-
 ta vallin ulkopuolella yksi samal-
 lainen. Niiden laajisuus on 2 à 4,50
 met. pistinsä ja korkeus 0,20 à 0,50 m.
 8 kumpuna tutkittin ja melkein kaik-
 ki olivat peitetyt kannetulla hieta-
 kerroksella, jonka alla oli hiiliker-
 ros ja punasen ruskeaa hieta multaa.
 Muutamien vieressä huomasi vä-
 häisen kuopan.

Ennenkuu kaivastoista käyn
 kertomaan tulee minun mainita si-
 tä tarinaa, jota tästä paikasta kerro-
 taan, että nim. mäkeen ainuoin oli-
 si kätkeyty kultainen ketäpuru.

Rumpu 1. Muoto ympyräinen; laajuus 2,50 m. pistäinsä, korkeus 0,35 m.; sisälsi pohjoisesta aukkaan kivikettä. Rumpun etelä- ja kaakkoispuolella, kivikkeen kohdalla oli hiili-suoni, jonka alla oli ruskeata hiitamultaa, päällä 15 à 20 senttim. vahvalta vaaleata hietaa ja ylempänä tummempaa nurmihietaa. Hiilikerroksen päältä löytyi:

- a. vaaleanharmaa saviastian palaja
- b. rönkivi (= kvarti-) liuskare; sitä paitsi tavattiin rumpun keskelläkin hiiltä ja lakonnutta puuta.

Rumpu 2. Muoto ympyräinen; 5 met. pistäinsä. Tätä ei ollut kantokäydellä peitetty. se sisälsi punaista ja harkeata hietaa ja kivisoraa sekä pinnassa paikottain vähän hiilimuremia; vaikk'ei luita eikä merinäkäläjä löytynyt, oli se kuitenkin muotonsa puolesta samanlainen kuin muut kantokäymät ja tähdynnäköinen.

Rumpu 3. Lähes 2 met. pistäinsä. Suo-keisyrjällä oli laaja hiilikerrok, keskellä vaaleata hietaa, josta löytyi 2 palasta saviastian yläreunasta.

Rumpu 4. Muoto hiukan soikea, 2 ja 3 met. pistäinsä. Sisälsi muruttamia kiviä siellä täällä; huonepäässä oli isompi syvä kalliopohjan päällä; hiiltä oli monessa paikassa. Kaakkoispuolelta löytyi kappale piikiveä.

Rumpu 5. Laajuus 2,50 m. pistäinsä. Lounasosassa oli mehevä kalliopohja, ja muualla reunassa joitakin isompia kiviä. Huonepäässä laidassa oli vahva syväkerros, jonka alla punaista saramultaa ja päällä hietaa. Merinäkäläjä ei löytynyt.

Rumpu 6. Ympyräinen 3 met. pistäinsä; kiviä reunassa ja yksi keskellä. Lounasosa näytti olevan ennen pengattua maata. Löytöjä ei.

Rumpu 7. Muoto soikea, 1,50 à 3 met. pistäinsä. Rumpun alustana oli

kupeva kallio, jonka päällä on kiven
maakerros. Lainsipäällä hiiltä. Vie-
ressä oli pieni kallioiden välinen
mutkatenoppa 1,50 pistiinsä ja 0,50 m.
syvä, jonka pohjasta löytyi hiiliä ja 5
kappaletta vaaleanharmaasta, mut-
takinokisesta saviasttiasta.

Kumpu 8. Suäliäsoa kivisora
ja näytti enemmän luonnon kuin
ihmisen työltä.

27. Portavala. Rautalahden kylässä li-
kellä Jaakkimaan rajaa, löytyy Laa-
token rannassa Linnaaruori Saavo Re-
von ja Petter Pullin maiden rajalla
(molemmat N:7 Rautalahden kylää).
Tämän luoteisin osa on korkein; ka-
koa kohti eli meren rantaan laskee
muonena kalliisena penkereenä loi-
va noin 100 met. pitkä mäenkaula, jo-
ka niemenä pistää Laatokkaan. Nie-
men kaimalossa, vuoren eteläpuolel-
la, on pitkä ja kapea lahti, nimeltä Sj-
välaks, josta syvä luoteiseen juokse-
va laakso on vuoren lounaisena raja-
na; länni- ja pohjoispuolella piirit-
tää sitä mitty ja notkossa etempänä
rannalle käin on peettoja. — Vuorenpääl-
lystä on epäsaännöllisesti nelistul-
mainen ja jokseenkin tasainen; sen
koillinen seyrjä on lähes 125 met. pit-
kä, (vastakkainen sivu on kapeampi)
ja poikkeimitta koillisesta lounaseen
noin 70 met. — Koillisella seyrjällä

on pystysuorat, vastakkaisella puolella jyrkkään viettävät kallionsseinät. Luoteispuolelta josta voi kiivetä ylös, nousee kolme rotkoa. Vuoren keskellä käy raja-aita loun. - koill. - Porkeus mantereen puolisesta suistystä on 37 met.; onerempimmasta enemm-

man. Vallit seuraavat tarkoin vuorenpennaita kaikilla muilla puolilla paitsi se koillisysyrjällä. Epäilemättä on luoteispuolella ennen ollut katkeamaton valli. Jos sitä seuraamme pohjoisesta etelään tapaamme ensimmäisessä rotkossa 12 met.:n pituisen ja 2 m. lev. kappaleen, joka jättää kallion toisraan ja seuraavan, 5 met.:n levyisen rotkon poikoksi, jonka jälestä seuraa parikymmentä metriä tyhjää kalliopatskaa. Kolmannessa noin 5 met. lev. rotkossa, alkaa valli taas ja juoksee etelää kohti ainakin 30: n met.:n pituudelle päättyen noin 10 met.

^{Ruon ja Pullin} päässä raja-aidasta. Aidan toisella eli itäpuolella alkava valli juoksee kulmikkaassa kaaressa ensin kaakon, sitten itään ja koilliseen ja vihdoin suoraan pohjoiseen, päättyen porttikäytävän kohdalla keskellä vuoren päällystän kaakkoista syrjämerelle päin). Tämä valli on 87 met. pitkä (siis-ken luettuna 10 met.:n pituinen hävitetty kohta.) Portin kohdalla levees valli 4 met.:n vahvisteksi. Portin aukko on 1,70 met. leveä, sen toisena seinustana on edelliseen (vallin) kulman tapaisesti asetettu, koilliseen juokseva, 35 met.:n pituinen valli, joka vuoren koillisikulmalla tekee jyrkän 12: met.:n pituisen polven luoteiseen. Paikaksi vallit ovat enemmän tai vähemmän rajotetut; leveys tavallisesti 2 met.:n paikoilla. - Alhaalla niemmen penkereillä näkyy parikymmentä met. pitkää kiveriintaa. Eräällä kalliontoisraalla keskellä

vuoren päädystä löytyy kaksi kajo-
tetun näköistä pientä kivirauuniotajois-
ta toinen on 3,40 met., toinen 2,50 met.
ristiä.

28. Portavala. Noin 1/2 penink. Porta-
valan kaupungista pohjoiseen löy-
tyy tien vieressä korkea vuorenkukku.
Sen nimeltä Paasvuori (myös Paasvuori,
Paason- ja Paasovuori). Se on Litsen-
järven luvun poikkeuksellisesti
vasta Paasonsillasta ven. virsta ka-
koon oikealla puolen tietä kaupun-
gista tullen. Kalliosella on paikas-
ta seuraava kertomus: 2) Paasvuori
on yli 20 syftä korkea, aivan jyrk-
kä syrjäinen kallio alavalla maalla.

Portavala. Kalliosen mutkaan löytyy Paas-
vuoren kuffassa Mikko Linnamäen maad-
ta virsta Laatokan rannasta Linnamäki-
niemiin korkea mäki. "Tälläkään maalla
joka myöskin on avarampi ja siinä loi-
venmutat (kuin Paasvuoren Linnamäen)
ei näy mitään varustuksia."

2) Paasvuori. Muinaisjäännöksiä ja
muistojäitä Portavalan Kalliosella
ta. P. Ulf - Antikarskirja.

ainoastaan kaakon puolelta voipi
vuorelle nousta ja sieltäkin on pin-
ne sangen jyrkkä. Kun tuota jyrk-
kää polkua myöten noustaan vuorel-
le, on nousijan vastassa vuoren kaak-
koispuolella syrjäällä, kalliosko-
roituksella pyöreä purnio miehen
nostamaisista kivistä noin 5-6 s.
lapiitse mitaten. Näyttää siltä
kuin olisi täällä ollut pyöreä tor-
ni, tahi jokin muu suurempi ki-
vilatomus; kivien seassa on pa-
lamuttakin kiveä. Tästä purnios-
ta sekä luotesen että etelään päin
näkyvät kivitystä, ikäänkuin kajo-
neen kiviaidan jäännöksiä. Noin
10 syften päässä ensin mainittus-
ta pyöreästä purniosta etelään päin
on toinen melkein samallainen
purnio - tornin sija? - ja siitä jat-
kuu epäselvä kiviaidan jäännös
eteenpäin. Kalliosella näkyvät muu-
sin jäännöksiä noin 25 syftä. Kallio-

sa tietää Paasloovuaresta kertoa, et-
tä siinä on ennen ollut venäläinen
kirkko (ei sässymä) ja että Venäläiset
siitä ovat Ruotsalaisia pommitta-
neet. Kallion korkeimmalla koh-
dalla on lähdö tahi vesikuoppa,
jossa sanotaan olevan kirkon ke-
lot ja paljo muita aarteita; kallio-
ta ja sen ympäristöltä sanotaan pal-
jo sotaaseita ja "muitakin kaluja
löydetyn". Myöskin kerrotaan että
Paasloovuaresta on nähty kirjoi-
tusta, mutta nyt se ei enää ole
näkyvissä".

Mäseisövaan on pieniä aikaisin-
ja ja lisäyksiä tehtävä, Mäki on oikeas-
taan luoteinen kaarans laajimmasta, vaan
matalammasta mäkinmaasta ja kokoaa
barometri- mittaukseni mukaan 65
met. alantomaasta eli maantiestä.
Pitkin vuoren eteläsyriä käy ka'on
puolella olevasta mäenkaulasta tu-
leva 20 ask. leveä kallion penges. Vuor-

ren päällystä on 200 askelta pitkä ja
vain 125 ask. l. - Vallista putruksaan
on k:ra Killinen erehtynyt ilman-
suunnista. Kun nousee hänen maini-
tsemalleen "kallion koroituksele"
on vastassa pinnettä pitkin rauen-
nut, lyhyt (kustakin 20 ask.) muurin patkia,
joka käy vuoren harjun poikki eli
koillisesta lounaaseen ja sitten te-
kee polven länsiluoteeseen. Tämä
"25 syltä" (= 45 ä 60 m.) pitkä valli juoksee
vuoren eteläsyriä pitkin ja siis yltä-
suuntaisesti asken mainitun pen-
kereen kanssa. Mitään "toinin si-
joja" eli "suurempaa kivilatommusta"
en voinut huomata, ^{vaan} kuuluvasti tar-
koittaa k:ra Killinen ^{niillä sanoilla} kahta paikkaa
vallissa, toinen kulkmassa, toinen län-
nempänä - joissa kivet kohoavat
muuta vallia hiukan korkeammal-
le. Molemmissa paikoissa on kuop-
pa rannion keskellä, josta päätän
että jokun aarteen kaivaja on kuo-

pastaa kiviä viskannut sen pyrrille. Mal-
lissa, joka muuten on hyvin laajaksi
hävitetty (10 à 12 m. lev.) ovat kivet yli-
malkaan pieniä. Eteläpuolelta rin-
nettä myöten nousee joku kivilatomus
ikäänkuin tien reunakivet; sama tie
katkaisee vallintien. — Mainittakoon
myöskin että penkerellä siinä onissä
se alkaa viettää, tavataan pitkä kat-
konnainen rivi isoja kiviä, jotka mah-
dollisesti voisivat olla ulkovarustus-
sen jäännöksiä. (Historiallisista kivistä on kuultava että varustuk-
sen jäännöksiä. ¹⁾ Sen sijaan ovat myöhemmiltä ajoilta. ¹⁾)

29. Portavala. Lemnaruori Lästkelän

Lempisen talon maalla Lästkelän-joen
suun kylässä. Talo on noin 1/4 virstaa
länsipuolella joen (kartassa järvi-
joen) suuta ja vuori 1/4 virstaa länsiluo-
teesen talosta Laatokan eli tässä n. p.
Joensuun selän rannassa. Mäkeä
ympäri lounaassa vesi, kaitilla muil-
la puolella olavat pellot; pohjoispuolel-
sesta pellosta kohoaa mäki 1/2 met. Sen
pituus suunta käy luoteesta kaakoon.

1) Vrt. M. G. Schybergson Ant. om försvarskrig 1741-42. Sv. Litt. S. 3 Skrifl. s. 77.

vierteet eivät ole atkijyrteksiä minnekään
päin, (meren puolella kumminkin jyr-
teimmät). Täällystä on 175 ask. Luot.-
kaak. ja 100 ask. poikittain sekä käynnä
rotkoja ja solia. Koin sola katkaisee
päällystän kaakkois päätä viistoon
idästä länteen; pohjoisella sivulla on
kaksi rotkoa; luoteista päätä katkai-
see pohjoisesta etelään käyvä 60 ask:n
pitäinen, 10 à 15 ask:n leveyinen ^(mätälä) sola.

Mallin jäännöksiä näkyy ainoas-
taan viimeksi mainitun solan etelä-
suussa noin 8 ask:n pituudelle ja si-
tä epäselvää ja katkonnaista jätkeä
n. 30 ask. pitkin länsisyrttä pohjoiseen
suuntaan sekä samman solan pohjois-
päässä noin 12 ask:n pituinen kaappa-
le. Nämä jätkeet ovat mataliksi ha-
joitetut jäännöksiä muinoin jäännöksiä
jia si vuorella maian näy.

30. Portavala. Samasta Lemnaruurin talosta suunta
1/4 virstaa pohjoiseen on kaksi mäkeä vierityk-
sen, pohjoispuolella Joursen mäki ja eteläp.
Tavastin mäki, molempien päätymällä J. L.
Näiden välissä näytettiin iso multakarijanne,
joka yhdistää molemmat mäet, 60 met. pitkä;

31. Portavala Tokkarlahden Linnavuori.

Portavalan kaupungin edustalla olevaan isoon Riekkalan saareen pistää itäpuolelta pitkä ja kapea Tokkarlahki (myös Tokkerlahki); sen pohjoisrannalla, Tukiamäen kylän Juhon Malisen maalla kohoaa niemi kkeellä veden pinnasta 34 met. korkea Linnavuori (myös Linnamäki). Tämä on korkein ja eteläisin kutekula noin 12 virstan pituisesta mäenharjasta jossa löytyy useita suunitain hyppylöitä. Harjanteen itäpuolella on vetinen laakso eli "nurmi". ~~Linnavuoren~~ Linnavuoren ja eteläisen harjanteen

juurelta ainakin 60 met. lev. ja harjalta 10 m.; korkeus etä 5 met. on paikoilla. Harjanteen näytti luonnon muolettamalta. Tätä arveltiin kynnyminkin ihmisten tekemäksi ja sen takana oli tarinan mukaan sodan aikoina ollut paossa. Söällystä on ollut viljelyksensä, jonka vuoksi kiviä koottu kasoiksi ja viidetty alas rinteille.

Portavalan maantierellä luettelee Schwindt vielä Linnamäkiä Kolcon kesti ciivarin luona ja Sakunimella, mainitsematta onko missä välin jätkeitä.

1) Kellisen määritys korkeudesta 35-40 sytkä "on liioiteltu.

mutkaiset vierteet jota vastoin epä-osa sa jyrkkäseinäiset kalliot kohoavat. Itäpuolella nousee kallio seinä laaksoista melkeen pystysuorana. Linnavuori jakaantuu ison 80 met. pituisen, 20-40 m. levyisen solan kautta kahteen pinnakkeiseen osaan, molempien pituus suunnista käy S-E. Solan pohja on noin 29 met. vedenpintaa ylempänä.

Sen eteläpäässä on monijakoisen kallionkieli, jonka kummallakin puolen ovat solan suut (koinen 6 met., toinen 1 m. lev.) etkää ennen ovat olleet varustettuja; solan leveässä pohjoispuussa ei näy mitään varustuksen jälkeä.

Linnavuori jakaantuu ison 80 m. pituisen, 20-50 m. levyisen solan kautta kahteen pinnakkeiseen osaan, molempien pituus suunnista käy S-E. Solan pohja on noin 29 met. vedenpintaa ylempänä.

Stainen (aikeastaan kaatkoinen) kulkukula on varustettu; sen ala- osassa on länteen ja varsinkin etelään, mien kärkele päin loivat multaiset vierteet, jota vastoin ylä- osassa gyrskät kalliot kohoavat. Hänuolella (eiä "pohjoispuolella" niinkuin Källinen sanoo) nousee kallionselviä laaksosta melkein pystysuorana; pohjan ja luoteen puolella eli solaan päin on viettäviä kallioita, joita myöten, samoin kuin etelämpuolista mäen kaulaa myöten, voi kiivetä ylös.

Kuoren päällys on kuten *Mra Källisen* 1) oikein sanoo "melkein tasainen, noin 40 syltä - niimmu lastenii mutkaan 75 met. - etelästä pohjaseen, 20 syltä - eli lähes 40 met. - idästä länteen".

"Niissä kohdissa jatkaa hän niissä rinne on loivin, on pinteän ja tasaisen päällystän rajalle murea", jotka ovat

1) Muinaisjäännöksiä ja muistojä S. m. ylä, aikakausk.

siitä merkittävät, että ovat rakennetut muullasta ja pienistä kivistä". Maan koska niimmu asemakarttani vuorosta on hiukan toisenlainen kuin *Mra Källisen*, ovat mureet myöskään leet toisin sijoitetut. *Mra Käll.* luonaseen kappi, 8 met. pitkä, vallinjan, nös löytyy kummaan eteläpuolella; siinä näkyy vielä muutamia isoja kiviä ja multaa, vaan paljon kiviä on viiritetty alas vieressä olevalle värtäiselle penkerelle, jossa löytyy 15 met. pituinen kivijono. (Tämä vastaa *Källisen* murea itäsyryllä). Toinen valli on luoteissyryllä ja suojelee vuorta solasta tulijoita vastaan, (vastaa *Källisen* murea etelä- ja länsisyryllä). Penkerädestä paikasta pitkin, mutta on aikoinaan luultavasti ollut yllästä valina. Koko pituus on 48 met.; se alkaa länsisyryän keskivälillä, jossa löytyy 5 met. pit. pakasti hävitetty ranno, muutamia meterin levyisen aukon

tuolla puolen alkaa toinen polyjois-köyl-
liseen juokseva osa 15 met. pitkä, 5 lev.
ja ulkopuolelta korkeintaan 2,20 kor-
kea, sisäpuolelta matalampi. Taas seuraa
aukko, jossa aluskallio kohoaa jor-
kun meterin verran. Kallion pääl-
tä jatkuu kivi- ja multavalli 18 met:n
pitkudelle, samaan suuntaan kuin
edellinen, sitten kaareissa melkein
itään. Tämä vallinkappale on 3 à 4
m. lev. ja 0,50 à 0,80 met. korkea.

Solan eteläpäässä on moni jakoi-
nen kallionkieli, jonka molempien
puolien olevat solansuut (toinen 6 toinen
1 met. lev.) ehkä ennen ovat olleet varus-
tehtuja; niissä löytyy väet, samoin kuin
eräissä rotkossa solan polyjois-suut.

Portavala. Riekkalan saarella Tukiamä-
en ja Parolan kylmien välillä mainitsee Kil-
linen Russo kallion, jossa sanotaan "ennen
näkyneen" "kivipataria" eli murusin jäännös-
tä, mutta siitä ei ole enää juuri mit-
ään nähtävänä."

sa, epäselviä kiviä.

32. Portavala. Tokkarlahden Linnasaari
Tämä saari, joka kuuluu Juhko Rann-
tion maahan Tokjin kylässä on kes-
kellä Tokkarlahden suuta noin 1/2
virstaa äsken kerrotusta Linnaruo-
pesta kakeon. Se on tavallaan meli-
kulmainen, suunnille 180 met. P.-E
ja poikittain samoin. Kaon-idän ja
koillispuoliset parrnat ovat matalat.
Läntinen, luoteinen ja keski osa saarta
on vuorista ja kohoaa vedenspinnas-
ta 25 met.

Kuori jakaantuu kahteen puolis-
kaon syvän kaosta luoteiseen käyvän
solan kautta, jonka polyjois on 15 met. ve-
denspintaa ylempänä, jonka vallien
välinen pituus on 42,50 m. ja leveys
kapeimmalta kohdalta 8 met. Lon-
naalipuolinen osa on pienempi, sei-
kea kukkula, noin 60 à 70 m. pitkä;
koillispuolinen osa on paljon suurem-
pi, noin 130 m. pitkä (kaosta luot.) ja

puolta kapeampi. Viimeksi mainittu puoliskon korkein harja juoksee solan reunaa pitkin, on suunnepäin jokseenkin jyrkkä ja 4,50 à 10 met. korkea. Harjan toisella puolella on 15 à 20 met:n levyinen penger, josta maki viettää itänpäin; pohjoiseen antaa viettäviä rotkontapaisia painanteita.

Ennen Kullisen "antamat mitat" valleistat ovat pääasiassa pitkeät, vaankäiden määräämät suuret, eivät pidä paikkaansa. Jos seuraamme vallian isteen mainitulla penkerellä pohjoisesta alkaen samassa järjestyksessä, jossa hra Kullinen on sen kertonut, tapaamme seuraavia vallian kappaleita ja aukkoja: etelä-kakoon juokseva 5,30 met:n pituinen kivivalli, siten 4 met:n pit. aukko, jonka jällestä taas 25,30 m. pituinen valli samaan suuntaan kuin edellinen. Tämä on

1) S. Muin, yllät. = Atikankanki.

ladottu isoista kivistä ja sen ulkopyrjä on vielä aivan ehea; leveys 3,30 m., korkeus 1,50 à 1 met. (Molempien vallien yhteinen pituus on siis 33 m.; Kullisella 52 kyyn. = 31 met.) Pitten seuraava 8 met:n pituinen "korkeampi ja jyrkkä kallion ylemmys, jolla ei ole muuria" (Kullisella 16 kyyn. = 9,50 met.) Tätä alkaen on "parttiin" saakka 25 met. pit. isokivinen muuri (K. llä 48 kyyn. = 29 met) joka kaartaa hiukan etelälounaseen; tästä ja varsinkin "partin" kohdalta on kiviä vierinyt alas, jonka vuoksi valli, joka alkuun näyttää olleen 3,50 m. aukt on 8 met. leveä, ja 1 m. korkea. Pitten seuraava valli 25 met. etelälounaseen ja vihdoin 7 met. länsilounaseen (yht. 39 m.; K. llä 45 kyyn. = 27 met), josta on 9 met (K. llä 18 kyyn. = 11 met.) muuritonta kalliota solan ajraälle saakka. Tämä valli siis ei muodosta sellaista jyrkkää kulmaa kakoa kohti, kuin hra

Kyllisen kuvassa on nähtävänä. Sitä "6 kynnärän levyistä porttia", jonka hän asettaa tuon kulkman kohdalle, en myöskään voi täydellisesti sitki tummustaa, koska en voinut muuta huomata kuin, että vallia oli hävitetty kuopalle, jossa kivet vielä loikoivat harjan harjan ja päällitysten.

Solan keskikohdalta nousee sen koillispuolelta kallionrimmämyyten ylös päin rotko, joka yltäällä katkaisee puoren harjan. Tässä 8 ä 10 met.:n levyisessä rotkossa japsen eteläisyrjällä löytyy lähes 4 met.:n pituinen ja 4,50 met.:n levyinen ammurin kappale, jota Kyllinen siinä näy huomanneen; sen päädyssä ovat kivet tasaisesti kadotut, jonka vuoksi lumen tässä ammoin olleen kullkynnärän eli portti käytävän penkereen ja solan välillä. Vastavasta vallin kappaleesta - jos sellaisia on ollut - on jälkinä muutamia isoja kiviä. Se "vanha tien kanta" jota

Kyllinen mainitsee idänpuoleisessa "muurissa olevan portin ja tämän aukon välillä" ei ole muuta kuin lähes 20 met. pit. kallioiden välinen, tasainen murrinokota.

Penkeren pohjoispuolella on loiva rotko jossa näkyy epäselvä kivirivi; luultavasti on sielläkin ollut valli. - Tenger on siis ollut varustettu sekä alas merelle päin että solalle päin.

Solan molemmat suut ovat varustetut vahvoilla, nyt rauenneilla kivivalleilla, joiden väli on 42,50 met. Kaonpuolinen valli on 16 m. pitkä, 8 lev. ja noin 14,50 m. korkea; sen lounaispää on pahimmin hävitetty. Luoteen puolinen valli on 22 m. pitkä; leveys joka vaihtelee, on keskimäärin 7,50 m.; korkeus alkopuolelta paikottain 1,50 ja 2:kin met.

Luonnolliselta näyttää että tuo syvä sola, oimaksiin Kyllinen huom.

mauttua, "on ollut erinomainen varas-
 Johnone taikka suoja paikka niille,
 jotka eivät ole muureilla taistelleet".
 Ruutentien lumen, että sola on pidet-
 tävä ainoastaan ulkovarustuksena
 ja ^{penker} varsinaisena pesälinnana. Pen-
 ker, joka on kaiteilta puolelta varus-
 tettu ja solan pohjaa melkoisesti
 ylempänä, tarjoisuoja vielä sit-
 teykin kun sola jo oli valloitettu, go-
 ta vastoin penkeren valloitus samal-
 la tuottia turmion solassakin oli-
 joille.

33. Portavala. Noin pari virstaa Linnas-
 saaresta päin kakkoo on Tulolansalmes-
 sa (Tolkkarlahden suun edustalla) kal-
 liosaari nimeltä Hieritsaari (t. Hi-
 ritsaari), joka arviolta on melkein
 yhtä suuri kuin Linnasaari, vaan
 ainoastaan 10 met:n paikoilla kor-
 kea. Pohjoisosa on korkein etelä-
 sa verrattain tasainen. Hallitovat
 kivestä ja enemmäksään hajoitet-
 tuja. Eräissä idänpuolisissa not-

kopaikassa näkyy vielä ainakin 10 as-
 keleen pit. valliinjäännöistä; samoin
 länsipuolella kolmessa paikassa, jois-
 ta eteläisin on ainakin 5 ask., kes-
 kimäinen 20 ask. ja pohjoisin ehkä
 5:n askeleen paikoilla. Hallituk-
 set seuraavat saaren parstoja ja
 löytyvät notkopaikoissa, jotka välis-
 tä eivät kohoa vedensinnasta enem-
 män kuin 2 à 3 met.

(Kyllisen mukaan) on tästä saares-
 ta ja sen ympäriltä olevista kareista
 viety paljon kiviä Pietariin ja "Lind-
 tavaa on", lisää hän, "että Hieritsaa-
 ren muuritkin ovat saaneet sinne
 maattustaa".

34. Portavala. Hieritsaari Parolan
 kylän edustalla samassa Tulolan
 salmessa on noin 2 virstaa pohjois-
 seen päin Hieritsaaresta. Kylli-
 nen antaa saaresta seuraavan
 kertomuksen 2): "Tämä on kallio, noin

1) Naimittu Teos S. Mylledⁿ, aikak. k.
 2) M. F. S. M. Mylledⁿ, aikak. k.

30 syltä pistänsä mitaten, 6-7 syltä (12 & 13 met.) korkea vedenpinnasta. Lieritsaarikin on varustettu kivi muurilla, jonka piiri on noin 30-40 syltä pitkä; paikoin jo hajalle vierinsyt, mutta paikoin vielä parin kymmärän korkeinen, suurista kivistä ladottu luonaispuolella on muurissa noin 3 kymmärää levyinen portti ja sen vieressä - muurin sisäpuolella - on seinäin rannot, jotka piirittävät noin aeliväylen suuruisen alan. Näyttää vinkin olia tässä ollut erityinen "suojus portinvarjialla".

Ullaseisovaan ei ole paljon lisätävää. Saari, joka ei ole jyrkkä omissaan päin, on loivin launasta kohti. Ainoa valli mikä saarella on jällelä, käykin sillä puolen, ensin kaosta luoteiseen 30 meteriä (perustus kivet jällelä) portin kohdalle, joka on 2 m. leveä, sitten 8,20 m:n pituisena, 2,20 met:n levyisenä ja 1,60 m:n korkeisena toisen 3 met:n levyisen aukon

luokse, josta seuraa 10,50 met:n pituinen pohjoista kohti juokseva vallin kaappale. - Kta Mellisen mainitsemat "seinäin rannot" eivät ole ommurin "sisäpuolella", vaan ulko- eli rantapuolella. Pää on kiviä ladottu ommurin huoneen perustukseksi, nelisekulaariseen keltään (2 m. joka sivulta). rannan puoleinen sivu on ritcotta. Etekkäitä on kiven poraajien tekemä suojus. Saaren itäpuolella on toista kymmärentä meteriä pitkä kvartsi kivi.

35. Portavala. Anttilan niemen linna
Tulolan saarella. Gubana (Gaatisen maalla) Kammakkeen kylässä (Käymälän nimellä: Anttilan niemi, Reinin; Niemenmäenlinna, Pöll.; Niemenlinna). Tulolan saaren itälaitaan muodostaa Saatokka leveän lahden ommeltä Likolaks. Tästä pistää itään päin kapea Putsilaks samannimisen kylän alle, tehdän korkean vedenpitkan kaaren etelään, jossa ommeloin on vetelää niittymaata. Put-

Sinlahten kainalossa eli sen etelä-
puolella on leveä niemi, nimeltä
Stutttilanniemi. Tämän itäisellä
Sikolahdelle päin antavalla syr-
jällä on pohjoiseen ja etelään pitkä
mäki, jota Schwindt kartassaan
väärin on merkinnyt "Limnamäki-
si", siinä ei löydykään mitään varus-
tuksia. Mäkillä varustettu on sitä
vastoin toinen lähempänä eli nie-
men juurella oleva mäki; niiden vä-
lillä on korkeintaan 200:n askeleen
levyinen peltomaa. Limnamäkeä
ympäröi pohjoispuolella Putsin-
laks ja länsipuolella äsken maini-
tettu vetelä niitty.

Maan etelä-osa on pitkä, loivaa
kallioa, pohjois-osa, joka on
varustettu, on vakain korkeampi ja
kokoaa 32 met. vedenpinnasta. Meer-
teet läntempäin ovat melkein ak-
kijyrkät, itään jyrkästi viettävät,
mutta kuitenkin päälle päästävät,
pohjoisessa on kallioita pentereitä

ja niiden välinen rotko, joka viikojen
solana halkaisee vuoren päälly-
sän pohjoisesta etelään. Pöla, joka
kasvaa tiheää lepiäköä ja kapeim-
malta kohdalta on noin 15 met. le-
veä ja 2 à 3 met. syvä, levenee etelään
päin levenemistään, kummas muo-
dosta laajan pentkeren. Sen molen-
mille puolille jääpi tietysti kallio-
paikkoja, joista itäinen on pienempi,
noin 65 m. p. (P. E.) 40 m. l. ja länsipu-
lisen lähes 120 m. p. 20 à 40 m. lev. —
Herra Kittinen ei ole tätä solaa en-
sinäkään merkinnyt asemapiirrok-
seensa, joka monessa muussakin suh-
teissa, etenkin ilman suunnin ja val-
tien sijoittelunsa määrän, on vi-
allinen.

Mallit jotka tarkoittavat solan ja pen-
keren sulkeumista, sitovat mainit-
tujen kallioita toisiinsa seuraaval-
la tavalla: solan pohjoispuolella
18,50 met:n pituinen, 2,50 lev. ja 0,80
à 0,60 met:n korkeinen vallipöytä.

Tain, joka myöskään ei löydy Rillisen piirustuksessa. Tämän lähellä on ylempänä, lännenpuolisen kalliokarjan viertellä eli väkäläisellä penkerellä; toinen ylöspäin, muurinjäte joka sisältää ainoastaan perustuskivet. Sen suunta käy Et. - länteen Polj. - luoteeseen ja tarkoitus näkyä olleen estää potkosta tulijoita kinnemästä ylös kalliolle. - Itäiseltä kukkulalta, jonka suurin osa on varustamaton, laskee etelään eli penkerelle 25,50 met. pituinen, 2 m. lev. ja 1 m. korkeuinen kivi valli, jonka eteläpäästä toinen juoksee länteen-lounaseen ja länteen kään, muodostaen edellisen kanssa suoraa kulman ja päätyy länteenkarjan eteläpäässä. Tämä valli on 83 met. pitkä ja paikokottain, kuin esim. itä-osassa, ulkosyrjältä länteen jokseenkin eteen, 2,50 met. korke. ja ylöspäin leveä; hajonneista paikokista on korkeus väkempi ja leveys juurelta 4 met. - Porttikäytäviä löytyy kaksi,

toinen vallin kulmanteossa, toinen etelän puolisen muurin keskipaikalla; molemmat 2 à 3 met. leveät. - Reinholmin kokoelmassa löytyvään asemakarttaan on ruuneksi mainittu vallin edustalle, (siis eteläpuolelle) merkitty kaareva "esivalli, kynnäjä rä kor." Tästä varustuksesta ei Rillinen mainitse mitään, eikä omilla etsimilläkään voimut sitä löytää. Jos sellaista on ollut, lienee se tuhoutumattomaksi hävitetty.

Eteläisen vallin keskellä olevan portin sisäpuolella sanoo Rillinen olevan "vierokkään kahden vaktiokoppelin" eli porttivarusteen parvot; kumpikin parvi peittää puosaan meliosylen laajuisen alan ja selvästi voipi nähdä että nämä ovat syntyneet hajonneista seinäristä. - Mitä ensimmäinkin parvioiden lukumäärään tulee on Reinholmin karttaan merkitty kolme ja itälinnintä viisi. Muodoltaan ovat ne ym.

pyräisiä mataloita kivistä kokoluomia
(3 ja 4 met. pituisia), joista kolmessa
oli kuoppa keskellä; kivet olivat pää-
kokoisia ja pienempiä. Kalita luo-
tiin pyrstä purkaa ja luomain et-
tä kivilouhua jätettiin pyvemmälle
ympäroittävän maapinnan alle. Alu-
neen perustuksiin on voimut niitä
ensimmäin päätää; ne muistutta-
vat pikemminkin kajoineita kanta-
uspaunoita, joihin aarteenkaiva-
jat ovat kuopan tehneet, taitka sel-
laisia kivistä kajoja, joita löytyy Pää-
lan Linnaruorella Mikkelissä ja
Sulkavan Linnaruorella ja jotkakin
ovat keittokivi-varastoja, joita lin-
nan pitäjät ovat puolustukseen käytt-
äneet.

Alhaalla Putsinlahden rannas-
sa, Niemenlinnan koillispuolella
(Kyllisen asemakartassa kaakkoispuo-
lella) löytyy pellon syrjässä 15 kpl:n
pitkä ja 7 s. lev. matala ja ruokottunut
1.) Kyllinen S. Myllym. aikak. k.

maakumpu, jota sanotaan Kalita-
kentäksi; jossa on linnamäen ete-
läpuolella sanottin ^{minulle} olevan sam-
lainen paikka, joka käy nimellä
Hoppsekkentken.

36. Portavala. Hukkouorendinna
Tulolan saarella. Meri sijaitsee Pää-
jovin maalla Mantsälän kylässä, Li-
kolahden pohjoisrannalla, runsas ve-
mäjän virsta Huttilanniementinnasta
koillisesta ja melkein samman verran Mants-
älän salmesta länteen (sikä ^{*} salmen vie-
ressä "kuten Kyllinen sanoo). Linnaa
sanotaan myöskin Lapiinlinnaksi,
vaikka tämä nimitys kuuluu olevan
enempi harvinaisen. 1.) Kyllisen an-
taa paikasta seuraavan kertomuksen:
"Hukkouori on kallio, joka on an-
tereen puolelta kokoa aivan loivana
rinteena, Laatokan eli Mantsälän sal-
men puoleiset sivut ovat jyrkemmät.
1.) Kyllinen S. Myllym. aikak. kirja.

Muurit eli kiviainat täällä kalliolla eivät näytä olleen vakavat; ne ovat nyt melkein hajallaan, mutta niiden tilalla olevista kivistä päätään ovat muurit olleet tuskin kymmenän korkeiset, ei ole myöskään ole kalliota ympäröineet kalliita suunnilta.

Kallion päällystän itä- ja eteläpuolella eli Mönstälän salmen ja Laatokan puolella on noin 37 sylvä pilttälä kaarevan matalan kiviainan jäännöksiä. Länsi syrgällä on noin 26 sylvä samallaista jäännöksiä. - Hultkonnuoren edustalla on Pajinsaari (= Kirkkosaaari), jossa ennen on ollut kreikkalainen saassa ja nyt vielä on kansunaa.

Kuten jo olen huomauttanut ei Mönstälän salmi ole täällä, vaan idempänä Tulolan- ja Rappansaaren välillä; Hultkonnuoren eteläpuolella on toisen manteren ja Kirkkosaaaren välisen salmi. Nuoren sekä itä- että länsipuolella on laakea; molempien poh-

jat kohoavat useampia metreitä vedenpinnasta. Itse nuoren laakion 41 met. Laatokkaa ylempänä. Linnan muoto on pitkä melkein lounaasta koilliseen; lounaassa ja etelässä on kulmia. Halli on katkeamaton annualla päitse pohjoispäässä, jossa on kaksi aukkoa ja niiden välissä (tiheässä katabistossa) vallinkappale.

Reinkolinin kokoelmassa löytyvään karttaan on vallin aukko- ja lounaispuolelle merkitty kaksi ympyräistä joista en enään nähnyt mitään jälkeä. Sitä vastoin löytyy vallin sisäpuolella muutamia pieniä multatöyräitä, jotka luultavasti eivät ole muinaisjäännöksiä; kertomuksen mukaan on näet maan laella ennen ollut kansunaa, josta kunnut ovat voineet syntyä.

Kiellä huomauttaa Reinkolin että nuoren kulkulan ja erään pohjoispuolella olevan matalan kalliion välissä löytyy "tie" ja että nuor-

ren länsvägnen. Olevan laakson poh-
jaa myöten meren pinnasta pohjoiseen
juoksee kaksi pinnatasaista noin 14 viis-
tan pituisia ja 1 kymmenen korkeista
kiviaitaa, joiden välissä on suonsil-
mäkkeitä ja joiden perässä vuorta vas-
ten löytyy suuri joukko "Lapin eli
Munkkilaiosten panniota". "Muuta-
mat, lisää hän, ovat hyvin muinaisten
sepanakojen kaltaisia". — Näistä jää-
nöksistä, jotka ovat aivan uuden ai-
kaisia, sain paikalla käydessäni seu-
raavan selityksen. Talokas Filipov
Möntsälän kylässä kertoi että äsken
mainitut kiviaidat ovat perustuk-
sia entisistä raja-aidoista hänen
ja Sakarjovin maiden välillä. Kun
laakson pohjassa olevat vesirotkot
rivat sallineet yläteistä raja-aitaa
rakennettavaksi, teli kumpainen-
kin maanomistaja oman aitansa,
jotka 5 à 10 met. on päässä toisistaan
kiertelevät vesiuoman pennoja. "La-
pin - eli Munkkilaiosten pannioiden"

eli "akjopaitkan", kuten nimille nimii-
tettiin, ja tienjätteiden, joita vuorella
näkyi neljässä paikassa, arveli Filipov
syntyneen vuoden 1840 paikoilla, jolloin
eräs pietarilainen Moltsharov kolme-
na vuotena Nikolajevskiin siltaa varten
vuoresta porasi ja kuljetti kiviä Pietariin.
Suultavaa sen vuoksi on, että suuri o-
sa muinaisliiman välleistakin on mat-
kustanut samaa tietä. — Mäkinäisiä kivi-
kaloja löysin myöskin pensastossa vier-
teellä itäistä laaksoa kohti; niidenkin
sanottiin muistiaikoina peltojen kaut-
ta syntyneen.

37. Portavala. Mäkisalon Linnavuori.
Mäkisalo on itäisen Portavalan saaristoon
kuuluvista isommissa saarista; sen kook-
koiseen kulkemaan yhtyy kapean ja ma-
talan kannaksen kautta leveä ja korkea
niemi. Kannaksen eteläpuolelle on-
dostuu kaunis Wuorilakki; jota itäpuo-
lella ympäröi Losannaaki; länsipuo-
lella Linnavuori. Kiinetti mainittu

kohoaa 69 met. vedenpinnasta ja on luon-
teisesta tulevan matalan lamman suuren
harjan kaakkoisiin ovetka. Mainitulla
harjalla noin 100 askelta kulkemasta
on kauramaa, joka on 40 met. Huorilak-
den pintaa ylempänä. Huori on Matti
Tuokkasen maalla.

Limnaruori on melkein ätkijyrskä-
muralle päitse harjanteelle päin. Kaak-
koispuolella on väkainen varustama-
ton pengeri; päällystän halkaisee ka-
osta luoteeseen 2 à 3 met:n syvyinen, 1,50
à 2,50 m. lev. sola.

Harjannetta vastaan käy luoteispuo-
lella maan poikki vahva kivimuri,
joka paikoin vielä on pitkematoin
ja varustettu kahdella porttikäytä-
vällä. Koko muri on 40,50 met pitkä,
leveimmältä kohdalta 7 met. lev.; si-
teen on purettu kaksi kuoppaa. Toi-
nen portti on 2, toinen 3 met. lev. Muri-
in lounaispuolelta, erkanee kaksoakoh-
ti 17 met:n pituinen haaran, joka

yhdestä paikasta näyttää aivan pitko-
mattomalta: 3 met. korkea ja 2,50 leveä.
38. Portavala. Lapinsaari on eräs mi-
naislinna n. s. Läkkelän-joensuun se-
lällä 1 ven. virsta Mäkisalosta etelään,
Gaateko Neptäsen maalla Mäkisalon
kylässä. Saari on muutoin jokseen-
kin ympyräinen, vaan muodostaa mie-
men kakoa koki; korkeus 21 met. Hier-
teet eivät ole minnekään päin jyrkät,
jotka puoleksi vallit ympäröivät ko-
ko kummaan. Saaren poikki käy S-E
sola, jonka pituus vallien välissä on
54 met., pohjoispuolelta 23 m. ja eteläpuo-
lelta 9 m. leveä; syvyys 2 à 4 met.

Mallit solassa ovat vahvat; pohjoi-
nen, joka nept sisältää ainoastaan isoja pe-
rustus kiviä, on 3,20 m. leveä; eteläinen
on myös hävitetty 9 met:n levyiseksi,
vaan on kumminkin lähes 1 met:n kor-
kuinen. Muralle sisältävät vallit
yleisimmin pientä kiveä ja ovat 1 à 1,50
m. leveät. Solan länsipuolella kier-

Kää puolitseurun muotoisessa kaare-
sa 10,80 met.:n pituinen vallin jääm-
ös. Kumpolan eteläpäästä astuu
itään käin voi vallia seurata 41 met.:n
pituudelle, josta seuraa parin kymme-
nen met.:n levyinen aukko. Niemen
nokalla on samantyyppistä jäämös-
tä 7 m.:n pituinen lounaasta koilli-
seen käyppä kappale, joka tekee jyr-
kän polven luoteiseen, jatkuen sitä
suuntaa noin 30 m. Sen jälkeste-
raa 39 met. paljasta vuoren syryä,
jossa entisestä varustuksesta siinä
muuta kuin joku kivi siellä täällä.
Sitten kohtaa saaren pohjoispuolella
noin 10 met.:n levyinen rotko joka on va-
rustettu. Sitä on polan itäsyryään taas
parikymmentä met. tyhjää kalliota.

39. Sulkaava. Linnavuori Sisamalaiden
maalla, 6 a:n. virstaa eteläpuolella
kirkkoa. Sisamalaiden talon pää-
see kirkolta joko maitse Linnaniemen
kavin kautta, taikka veneellä. Linna-

vuori kokoa 29 met.:n korkeutena, lven.
virsta talosta länteen Linnavirran ja si-
tä kaaraantuvan Linnalaiden rannalle.
Vuori on virralle ja laidalle, eli louna-
seen ja luoteiseen päin siikkijyrskä kal-
lionkieli; pohjoisessa on äskemmainit-
tuum lähteen laskevaa Linnapuroa sen-
raava laaksomaan; eteläpuolella on
myös laakso. Koilliseen ja itään päin
laskee vähittäin monikalliainen ja
-pottainen vuorimaa.

Kumpolan itäpuolitse juoksee kivi-
valli. Alkuaan erästä kalliosta poh-
joisella kulmalla, jolta se on kokonaan
hävitetty, niin ettei muuta ole jälle-
tä kuin pieniä kivilinokkaita, juoksee
selvä vallin jäämös ensin 20,30 m. itään
kaartaen karkoon, sitten karkoa kohti
82 met. (tällä välillä löytyy 2 pahem-
min pikottua kohtaa), sitten lounasta
kohti 13 m, josta seuraa 9 met.:n pitui-
nen paremmut kohta. Etelä kulmalla
päätyy valli nyt erään kallion lev-

peessa, mutta sen (kallion) päällä on
muutamassa meeterin pituudelle, jonne
kiviliuskareita ja sen toisella, luoteis-
puolella olevassa pötkössä löytyy ri-
vi isoja kiviä, jotka kaikki näyttävät
olevan vallinjätteitä. Tuo nuoren itäpuo-
lella käyppä valli on ulkosyrjäältään joko
seurkin etää ja ylimalkaan 1:n jopa 2,80
met.:n korkeinen; leveys noin 2,30 met.

Mallin sisäpuolella ja sen läheisyydes-
sä löytyy pieniä, matalaita kivikasvoja
joita opas arveli heittokivivarastoiksi;
joilla linnan pitäjät muinoin
olisivat puolustaneet itseään. Tämä
arvelu näyttää todennäköiseltä, kun
huomaa kyi että kivet ylimalkaan
ovat pieniä, nytkin kotkoisia, taitteka
vähän isompia ja siis heittokiviksi
sopivia ja kyi, että yksi ainoa kasa
on ylhäällä nuoren laella (ja sekin lant-
kopaitassa, eikä kallionkutekulalla
minkään hautausmaantiä tavallisesti)
vaan muut 13 ovat sijoitetut alasnot.

kopaitkoihin vierteillä ja kaitkei val-
lin läheisyyteen, jossa sopii olettaa
kaihtelun tapahtuneeksi. Kivi kas-
sat ovat noin 2 m. pituisia, 0,20 à 0,30
m. korkeat. Useita sanottiin kävi-
tetyr sillä tavoin että jokainen nuo-
rella käyppä, (mattkustavaiset talonko-
jat ja sundun herrasväki) heittää
kiviä nuoren pinteitä myöten alas.

Pienelle penkerelle länsikulmalla
on tehty istuinsija, josta on kaunis
näköala Linnanvirralle ja Kourse-
lälle päin

40. Mikkeli. Linnanvuori Savilan maalla
1 penink. kaupungista itään. Vuori sijait-
see 10. virsta tulosta etelään myllyojan toi-
sella puolella. Sitä ympäröi kapeat laak-
set ja mäet. Myllyojan laaksosta kohoaa
maan kutekula 19 met. ja laaksosta nuo-
ren juurella pohjoispuolella, 12 met. Ki-
vastaan luoteis- ja itäsiivu on pääsema-
toin. Kivillä nokan kallionasteita myö-
ten voi kiivettä ylös. Etelään ja kakkoon

on loivaa ja leveää metsästysnyttä maanrin-
nettä. Huoron päällystän kaakkois- lounas-
ta koilliseen noin 160 ask. pitkä sola jonka
lounaissuun on pystyseinäinen ja loivaa
nouseva. Alhaalla tapaa rivin isoja loun-
savasti vallin perustuskiviä, j. met. pitkä,
siitä vähän ylempänä 10 askelen pituinen
rivi ja vielä ylempänä päällystän ja so-
lan vierteen rajalla 20 ask.:n pituinen sa-
manlainen. Tästä valtasolasta kaaraan-
tuun itämpäin 45 ask.:n pituinen sola jon-
ka ulkosuussa myös näkyy muruttamia
isoja kiviä ja pohjoiseen toisen pienem-
pi sola.

Huoron päällystän kaakkois- osassa
ja sen loivaa rinnettä vastaan on raken-
nettu lietavalli, joka on 48 met. pitkä ja
juoksee länneestä itään tai koilliseen. Se
on keskeltä harjalla, molemmille puolil-
le tasaisesti viettävä, leveä, ulkopuolelta
1,90 ja sisäpuolelta noin 0,80 m. korkea.
Vallin keskikohdalla on 2 met.:n levyinen
portti aukko, jonka molemmille puolille

on asetettu 2 isompaa kiveä ikääskemiin pie-
lentapaisiksi. Portista johtaa ulos jontkun
meterin pituinen selvään kuntuva ja kiin-
kan korotettu kiedasta tehty tie. -- Tit-
kin valla juoksee sekä sisä- että ulkopuo-
lella matala hanta josta maata on luo-
tu vallin; ulommalta kumminkin
kattaisee askennainittu tie. Han-
dat ovat hyvin matalat, ainoastaan
20 à 30 senttimetereitä ja parin meterin le-
vyiset, ne siis eivät ole pidettävät minä-
kään "vallikantaina" jotka olisivat
tarkoitaneet vartijaväen suojaamis-
ta, taikka vihollisen pyynnäköin ki-
dastuttamisesta.

Vallin ulko- ja sisäpuolella oli runsas-
tampia kuoppia ja sisäpuolella lisäksi
kaksi pientä kiviruuniota, josta kaiva-
stin vaan joista ei löytynyt mitään.
Rivien jontkossa oli jokin poltettukin,
mutta kun ei löytynyt hiiliä muutamien
jontun pieni murena, joka hyvin oli voic-
nut sinne munnalta lentää, en voi väi-

Ja kivikasoja pitää pantansrammoina
jotka myöskään tulen sijoina. Pikem-
min ovat ne verrattavat sellaisiin keitto-
kiviavarastoihin, joita tavataan Pulkavan
Linnavuorella; nämätkään eivät ole
kautkana vallista.

H. Nikkeli. Linnavuori Matilaisen
maalla Laitalan kylässä on muu-
dan virsta etelään Pikasalmen suus-
ta. Vuoresta on Herrä Taasonen an-
tanut kertomuksen.

Tuolla kaivatin vuoren päällystältä
kaksi paikkaa, toinen eteläpäässä o-
levidn vallien sisäpuolella, josta ei
löytnyt mitään varmoja jätkeä ih-
misistä, toinen vuoren keskellä ole-
va vapainen kallioiden välinen so-
la. Nämäkin mainitussa paikassa
tapasin tulensijan kattaisen kiviko-
koelman, jonka keskellä oli hiiltä.
Toisessa paikassa samassa solassa poh-
jan puolisen kallon kumpuessa oli myös
pieni hiilikokoelma.

H. Jummes. Linnamaa Tornävän ja Tem-
merjokien sekä Tyrnävän suon ja Port-
nevan välillä on noin 300 à 400 askelen
(= 300 met.) levyinen ja lähes 10 met:n kor-
keinen karga, joka sisältää vyörykivi-
soraa ja juoksees kaosta luoteiseen. Sen
keskikosta eli varsinainen karga on kaak-
koisosassa junrelta korkeintaan 100 ask-
lev., ja päältä n. 20 ask. vaan levenee ja
nousee hiukan luoteeseen, jossa kargan
päällystä on n. 100 ask. leveä ja 200 ask.
paksu. Tämän linnmaan luoteispäässä
on 3 puolijyräistä pallonmuotois-
ta sorakargaa toistensa ulkopuolel-
la ja niiden keskellä nelikulmai-
nen tasakaitteen muotoinen vallike.
Kä, 41 met. pit., 28 m. lev., vallien välinen
3 à 5,50 met. siihen luettuna. Vallien kor-
keus on nyt noin 0,60 à 0,80 met. vaan
sanotaan ennen olleen niin korkea et-
tä "alkuman sijat olisivat sopineet vä-
kymään", jos maueri olisi ollut tavalli-
sen asunnrakennuksen seinä. He:

kan kapeammassa luoteis- ja kaakkois-
puolella on lehti 150 meterin levyinen auk-
ko. Kotkan sisäpuolella on maanpinnan
pieniä kuoppia ja ulkopuolella ainakin
3 kiviranniota. (ort. A. H. Snellman,
Oulun Kivik. s.)

43. Törnävä. Angeslevän Linnamaa
Törnävän ja Angeslevän jokien välissä
(ort. A. H. Snellman, Oulun Kivik. s. 85.)

on pitkä noin 150 met. pituinen ja pud-
ta kapeampi loivaviertainen maa jo-
ka ympäröivästä rämestä kohoaa
ainoastaan 9 met. pakoille. Tämän e-
teläpäässä on säännöllinen suorakai-
teen muotoinen, 30 met:n pit. ja 15 ja 16
met:n levyinen kehävalti, jossa on
neljä aukkoa, yksi joka sivulla, mut-
ta ei yksikään sivun keskellä.

44. Törnävä Kotkan kaassa Angeslevällä
joka Kotanosta kohoaa noin 11 met. ja
niinkuin muuttikin kankaat näillä tie-
noin on aivan loivasyrjäinen baroo
A. H. Snellman Oulun Kivik. s.

87-89) kaksinkertaisella vallilla varus-
tetun linnan olevan. Tämä ilmoitus ei
ole pitkä. Linna on tavallinen yksin-
kertainen suorakaiteen muotoinen ke-
hävalli 28 met. pitkä ja 11 ja 12,30 met le-
veä ulkopuolelta mitaten. Se kivijo-
no, jota Hra J. on ulkovaalliksi päättä-
nyt, ei ole murta kuin luonnollistaki-
vilourna, joka paikoittain käy suoraa
sa, paikoittain suutkaisessa jonoissa,
vaan joka ei ensinkään yhdy kehäval-
tiin, niinkuin hän vaittaa. Linnan pää-
muru ei ole myöskään lounaasta
koilliseen, vaan etelästä pohjois-
teeseen. Linnan "kivijoi- (kapeammin
länni-) murkan" ulkopuolella ei ole
mitään kiviranniota, vaan sen sijaan
löytyy itse idänpuoleisessa vallissa
ympyräinen rannio, jonka keskellä on
kuoppa. Vallissa ei ole yksi porttiau-
ko, vaan 2, yksi kummassakin pää-
sää. Linnan itäpuolella on niinkuin
Hra J. piirustuksessa oikein on mer-

linnunt soikea, melkein tasakaiteen muo-
toinen pännio, 3,50 x 4,80 met. laajaja,
30 m. korkea.

#5. Törnävä. Saarmakivikon (-kankaan)
linnaksi (myös Mattiläislinnaksi) sanot-
tiin, sitä mainitsipaänniöstä, jonka Snell-
man arvelee olevan edellisestä linnas-
ta "muutamia sylvätysmurenia itään-
päin samalla Totokankaalla". Opas
(sama mies joka S. ia seurasi) panni et-
tä Totokankaalla ei ole toista muin-
raislinnaa ja Saarmakivikko on 12
ven. virstaa Totokankaasta lähellä
Angeslevän jokea. Herra Snellman'in
kuva tästä linnasta on hyvin elyft-
tava. Se ei suinkaan ole "selvenys"
kuin edellinen, vaan päinvastoin siinä
pakasti kuvitettty että kivet ovat kuis-
kin traistien ja selviä vallin paännos-
ta ei voi ensinkään löytää. Ainoa seik-
ka, josta paraiten voisi päättaa tätä
linnaksi, on se että kivilourun (= val-
lin) keskellä on soikea kiveton kenta.

Koillispuolisessa "vallissa" on matala
kivirännio, 6 x 7,50 met ristinsä 0,40
korkea. Pieressä on toinen pännio, jos-
sa on pyranlainen kuoppa.

#6. Törnävä. Metelinvaaran kivikettä
Angeslevän joen itäpuolella on Her-
ra Snellman kertomut pääasiassa oikein.
Epätietoista lienee kumminkin, eikö-
jä piiriä ole enemmän luonnon kuin
ihmisten työtä.

#7. Se. Metelin kirkosta, josta sekä Ca-
lammius että Snellman ovat kirjoit-
taneet, on aseman sultteen huomai-
tavaa että se maa jolla tämä sijait-
see on laaja sekä aivan matala; se
kohoaa suosta ainoastaan 6 metin
paikoille, eikä siis millään tavoin
ansaitse nimitystä "jokseenkin korkea"
jota Herra Snellman käyttää. Ei se myö-
skään viestä "joka suunnalle", vaan ai-
noastaan koilliseen; muualla on mel-
kein tasaista maata. Sen verran seli-
tystä maan luonteesta, koska Herra

ylhämmäisillä sijilla vastoin Calamminista on vaittanut paitikkaa puojavarustukselle sopivaksi.

Mitä välleihin tulee ovat ne muodoltaan tosin säännöllisiä ja sen puolesta kehdyntäköiset, vaan rakennusaineihin katsoen näyttää tämä muinaisjäännös, enemmän luonnon kuin ihmisten työltä. Sisävalli, jos sitä valitsee voi sanoa, on aivan matala, sisäpuolelta tuskin 0,30 met., ulkopuolelta 0,50 met. ja sisältää, sen verran kuin korkeudesta maalaatuja vain arvoilla, vyörykivisora. Ulkovallissa on iso ja pientä vyörykiveä joka ei missään paikassa näytä tahallaan ladutulta. Tämä valli on, kuten edellisenkin, keskeltä harjalla, sisäpuolelta 0,50 m. ulkopuolelta korkeintaan 1. met. korkea. Sekä Calammisen että Snellmanin kuvat ovat siinä virkeellisiä että niistä voisi luulla vallien välissä olevan varsinaisen käytävän, joka

on yhtä leveä kuin vallitkin; niin ei ole, vaan vallien vierteet käyvät tasaisesti toisiinsa. — Vallien sulkeuma pinta-ala on varsin pieni 18 met. luoteesta kaakkoon ja 8 m. poikittain.

II. Kaivaukset Brakelinna- sa, Ristinän pitäjässä.

Koska Minnastieteelliseltä Toimikunnalta viinikuluneena kesänä sain toimikseni neuvoantajana valvoasen niiden piirustuksen tehoa, jonka mukaan Brakelinna pauniot Ristinän pitäjässä olisivat korjattavat, saan täten sekä suorittamistani kaivauksista että neuvoittelustani Arkkitekti W. Polonin kanssa antaa seuraavan kertomuksen.

Brakelinna sijaitsee samannimisen virkatalon maalla, maällä vanhaa matkaa kaupunpuolella Ristinän kirkkoa, Goveen pistävällä niemellä.

Linnan murin piirittämä paikka on muodoltaan säännötön, pituus 180 jalkaa pitkä, leveimmältä kohdalta 70

jalkaa ja kapeimmalta 15 jalk. leveä. Mura-
ri, joka on tehty kalkkireinukilla liite-
tyistä harmaakivistä, on 4 ja 5 jalkaa vaki-
va; laumasseinä on schein noin 10 jalk.
korke., munnalla on ainoastaan puoli
korkeus ja vähemmän jälellä.

Ajokortti, joka asemapiirroksessa v. 1778
on merkitty itäisen muurin polveen,
oli kokonaan mureen purrennet eli
täytetty tiili- ja kalkkireinukki-kape-
jaleilla, jotka nähtävästi portin hol-
vista olivat varisseet alas. Kun määrit-
poistettiin, paljasteivat portin seinät.
Sen kummallakin puolen, liikemäpänä
ulkosivulta on pieli eli pitasteri, joita on
tehty osaksi harmaasta kivistä osak-
si tiilestä; niiden välissä on luultav-
asti ollut pumpportti, jonka päänäkö-
seen kuuluva panta sekä panta-asat-
ja löytyi samoilta paikoilta. Portti-
käytävän ulommat kulmat (b.)
ovat itästäkin katkaistut, ne ovat
näet murettut tiilistä, joista yleisim-
-

ma on katkaistu jo tehtaessa. Pie-
liin ja näiden kulmien välissä
löytyy niiden juurella tasainen ka-
kattu kivilaaka (a.) Holvi on näht-
ävästi alkanut pielen sisäpuolel-
la; siellä löytyy määrättäin c: a kol-
dalla ylhäällä muren päällä mure-
tamia kivilaakoja, jotka nähtävät
olevan polvin kantakiviä. Se on ollut
kokonaan tiilestä rakennettu sekä pa-
pattu niinkuin portin seinät muresta-
kin paikoin. Portin poljana on kallis,
jonka kuoppa-paikoja käytävän si-
säosassa on tasoitettu kovaksi mure-
katulla (?) pienolla tiili-soralla; tiiliso-
ran alla oli ollut hiilikeros, jonka toi-
mena pieneä ollut pitää poljaa kuiva-
na. Portin leveys pielen välissä on 7
jalkaa 5 tuumaa, pituus 15 jalkaa 4
tuumaa; mure mitat näkyä piirustuksesta.

Lanssi- ja pohjois-kulmissa olevat
mureen purrennet kolvaamattomat
portti-aukot löysin myös; molemmat o-

vat ikhan luoteen puolisen muurin viere-
ressä. Edellinen on 5 jalkaa 6 tuumaa,
jälkimmäinen 4 jalkaa leveä. Molem-
missa näkyy kiviä portaan asteita,
vaan niiden alkupuolella maanrin-
teessä on löytänyt kaivamallaan sel-
laisia.

Puutikkellarissa muurin kaakkois-
kulmassa on tiilikolviista vielä osa jä-
lellä. Ovisiinä limnanpöydälle päin
on myös ollut tiilestä varustettu kol-
men tiilikerroksen korkeisella kymmen-
sellä. Ovi on 3 jalk. 6 tuumaa leveä.

Asuinrakennus, josta ei enään perus-
tukseen ollut ekeä on ollut 12 jalkaa
pitkä, 30 jalk. 6 tuum. leveä. Sen etelä-
kulman alla oli nähtävästi syven-
mys kalliassa, jota oli kivillä täytet-
ty. Rakennuksen keskikohdalla on
kallionpöytä jota koillisseinän
perustuskivet ovat kokonaan hävite-
tyt; kallion kumpessa, ajoporttiin päin
löysin kaikki 5 jalan levyistä isoista

kivistä tehtyä portaanastetta. Rakenn-
uksen luoteispäässä on kallioiden vä-
linen lamttopaitikka, jossa saman koillis-
seinän perustuskivet olivat revitetyt ylö-
jä asetetut tien kannaksi viistoon pe-
rustuksen poikki. Kertomuksen mu-
kaan oli tämän tehty eräs nimismies
Gronros, joka aikoinaan rakotti Kan-
nistaa Brakelinnaa. Kivet panetin
alkuperäiseen asemaansa. — Seä tuo-
tie, että muuran kivipanos muurin
viereessä, ajoportin alkupuolella,
joka myös on Gronrosin teötä, ovat kii-
rustuksessa pilkkuruivoilla merkii-
tyt. Lounaisseinässä oli muutamas-
sa paikassa ~~useita~~ useita tiilikap-
paleita ehkäpä jäännös tulensijas-
ta. Maspuudonneita kiviä sekä tässä et-
tä luoteen puoleisessa perustuksessa
panetin paikoilleen. Kallioseinien ki-
viperustuksia en kaivamallaan
löytänyt. — Aikhen mainitun tien koh-
dalta löytyi ekeä verisenterä, muualta

3 nautaa, palasia viheriästä akkuma-
lasista, paksuja valkoisia lasipalasia
ja 2 palasta valkeaksi lasierattua fa-
janssia ("postumia").

Kaivoa, joka 1748 vuoden asemapiir-
roksessa on merkitty asuinrakennuk-
sen sisäpuolelle, on tavannut sieltä.
Kotkon pohja oli niillä paikoin (kuten
perustuskehan pohja muuallakin),
peitetty savikerroksella, jonka alla oli
isoja kiviä ilman järjestystä. Kansan
tarinan mukaan on kaivo ollut raken-
nuksen ulko- ja koillispuolella sillä
kohdalla missä asemapiirroksessa
ni olen sen asettanut. Täällä oli kiviä
späselväässä kekässä, jonka vuoksi an-
noin tyhjentyä paikan. Kun kivet
kehan sisäpuolelta olivat poissa, näs-
keni pohjalla kaunnista valkoista hiettaa
(ikästäkin olisi siinä joskus vettä ollut)
ja hiedassa 3 jalan syvyydellä 3 kortin
pituisen lakonnut puu, jonka toinen
pää pisti - ehkäpä ihmiskäsillä pa-

kennettiin - onteloon eli torveen. Ta-
riman mukaan olisi kaivosta ollut joh-
to itämpäin linnan ulkopuolelle. Pai-
kottain ovat kaivon seinät ikäästään
laidotut; sen suu on 3 jalaa pituinen.

Kuoren juurella löytyy länsipuolen
edustalla 2 à 3 sylvä avara huoppa,
joka lienee vanhan maakellarin jää-
nös.

Kanhan tien kanta, joka ennen on vie-
nyt linnaa suoraan virkataloon nä-
kyy vielä maan pinnessä.

Maalacerrattujen futkiinuksien tu-
loket ilmoitin Arkkitekti Polonille
jolle niiden piirustuksen tekoa var-
ten sen lisäksi mitä Muinaistieteel-
linen Seurikunta ennen oli määrän-
nyt annoin seuraavat objektit:

1° Ajoportti on tiilistä polvattava ja
rapattava; porttikäytävä korjattava en-
tiseen aunuksia, sekä rapattava. Portin pääl-
le on - Maalioarkiteologin käsitystä teh-
tävä koristus 1600-luvulla tavallista muotoa.

Ehdolla olevasta viidestä kaavasta valitsi
Hra Tolon sopivimpana Lindholmian lin-
nanportin malliksi.

2° Muurin päät tänni- ja poljois-pa-
tiantekojen kohdalla pantavat entiseen
kuntoonsa, jonka ohjeiden edus-
talle ylläasti viettävään määrän pintee-
sen, seinässä kävijäin mukavuuksik-
si sopii tehdä yksinkertaisia astei-
ta.

3° Ruutikellarin tehdään uusi holvi
ja ovisiinä tilistä.

4° Asuinrakennuksen kiviperustus
korjattava sen verran että se pysyy koossa.

5° Rakennuksen ulkopuolella olevan
kaivon ympärustettävä ympäriväisellä
kivipankoksella.

6° Apoportin ulkopuolella, muurin vie-
reillä oleva, Granrosin tekemä kivilato-
mus on poistettava ja kivet käytettävät
muurin korjaustyöhön.

